

Immediate access to the world's journals

The International Current Awareness Services

Anthropology, Economics, Political Science, Sociology

A major bibliographic service providing rapid international coverage of the world's most significant social science literature

The four *International Current Awareness Services* are compiled at the British Library of Political and Economic Science (London School of Economics). *ICAS* is published monthly as an immediate, comprehensive and easy-to-use tool for accessing the latest in the world's constantly expanding social sciences literature. The special features of *ICAS* include:

- monthly publication for each subject, permitting users to scan the contents of journals often *before* they reach the library shelf
- unparalleled coverage of the world's journal literature through a service that scans at least 120,000 articles a year
- access to literature in 30 languages with each entry accompanied by English language title translation and identification of any summaries in English
- Indexing of important papers in monographic works of edited collections – a unique feature in a bibliographic service

ICAS ISSNs

Anthropology 0960 1511 Economics 0960 152X

Political Science 0960 1538 Sociology 0960 1546

Average extent 100pp per issue.

ROUTLEDGE

For further details, sample copies and annual subscription rates, please contact **Promotions Department**, Routledge, 11 New Fetter Lane, London EC4P 4EE, Telephone: 071 583 9855

Boekbesprekingen

Algemene economie

The Invisible Hand

De theorie van het algemeen evenwicht – het koninginnestuk van de economische wetenschap – houdt zich bezig met de studie van de handelingen van economische agenten op interdependente (competitieve) markten. Het is de geschiedenis van deze theorie die de auteurs in dit monumentale werk analyseren en interpreteren.

Hun voornaamste werkhypothese is dat de theorie van het algemeen evenwicht doorheen de tijd een onveranderlijke paradigmatische kern heeft behouden. Sinds het begin zouden haar voorstanders ernaar streven de volgende fundamentele resultaten te bewijzen: dat er een toestand bestaat waarin de handelingen van de economische agenten met elkaar overeenkomen (bestaan van het algemeen evenwicht); dat er slechts één dergelijke toestand bestaat (uniciteit van het algemeen evenwicht); en dat de krachten die op de markt aanwezig zijn, ertoe leiden dat deze toestand wordt bereikt (stabiliteit van het algemeen evenwicht). De theorie heeft zich niettemin niet als één homogeen blok ontwikkeld. Vooral in de twintigste eeuw zijn er verschillende "haarden" geweest waar de theorie heeft gebloeid en waar eigen klemtonen werden gelegd. In het boek komen alle belangrijke centra, zoals Lausanne (Walras, Pareto), Wenen (Morgenstern, von Neumann, Wald), Londen (Hicks, Robbins) en de Verenigde Staten (Arrow, Debreu, Samuelson), uitgebreid aan bod. In zeker opzicht leest het boek als een

kroniek van de theorie van het algemeen evenwicht.

Maar de auteurs beschrijven niet alleen; ze verdedigen ook de stelling dat het ontstaan en de ontwikkeling van deze theorie grotendeels bepaald zijn door de drang om de economische wetenschap een mathematisch karakter te geven. De eerste ambitieuze pogingen in die richting probeerden de mechanische modellen van de fysica en de astronomie over te planten naar de economie (Walras). Later werd dit "mechanistisch reductionisme" verlaten, en spiegelde de theorie zich aan andere modellen uit de wiskunde en de fysica, zoals de axiomatische methode (Debreu). Voor de auteurs betekent dit enerzijds dat het schrijven van de geschiedenis van de theorie van het algemeen evenwicht niet mag worden losgekoppeld van een beschrijving van de mathematische eigenschappen van de theorie, en anderzijds dat de geschiedenis van deze theorie moet worden bekeken in het licht van de geschiedenis van de wiskunde, de fysica, de filosofie enz. De auteurs slagen er op die manier in het boek een grote diepgang te geven; de keerzijde is evenwel dat ze niet alle aspecten even grondig hebben uitgewerkt. Bij de interessantste delen horen ongetwijfeld de hoofdstukken over de relatie tussen economisten en wiskundigen rond de eeuwwisseling (met Walras en Poincaré als hoofdrolspelers), en over de transformatie die de theorie onderging in het Wenen van de jaren dertig. De drie laatste hoofdstukken gaan achtereenvolgens in op de stand

van het onderzoek over het bestaan, de uniciteit en de stabiliteit van het algemeen evenwicht. Het onderzoek over het bestaan blijkt er het best voor te staan: men beschikt over solide resultaten die geldig zijn onder zeer algemene voorwaarden. Inzake de uniciteit, daarentegen, heeft het onderzoek slechts resultaten bereikt mits men erg restrictieve veronderstellingen aanneemt. En het onderzoek over de stabiliteit zit volgens de auteurs helemaal op een dood spoor. Hun conclusie is dat het nu wel duidelijk is dat er een tegenstelling bestaat tussen hetgeen de theorie zou willen bewijzen (bestaan, uniciteit, stabiliteit) en hetgeen de hypothesen waarop de theorie stoelt toelaten te bewijzen. De enige remedie is volgens de auteurs een grondig heronderzoek van de basisveronderstellingen van de theorie, waarbij de vraag naar het verband tussen deze veronderstellingen en de empirische werkelijkheid centraal zal komen staan. *The Invisible Hand* is een uitdagend boek.

Guido Erreygers

Bruna Ingrao en Giorgio Israel, *The Invisible Hand: Economic Equilibrium in the History of Science*
Cambridge, MA/Londen, The MIT Press,
1990, xiii + 491 blz. - Prijs: 63,95 \$
ISBN 0-262-09028-7

Handbook of Monetary Economics

Met de reeks *Handbooks in Economics* heeft uitgeverij North-Holland een zeer ambitieus project opgezet. Voor elk van de belangrijke deelgebieden van de economie wordt een handboek uitgegeven. Momenteel zijn reeds een tiental

terreinen, waaronder het voorliggende werk over monetaire economie, behandeld en verschillende thema's liggen nog in het verschiet. Zo wordt het geheel van kennis in het ruime vakgebied van de economie in kaart gebracht. De benaming *handboek* is weliswaar misleidend, aangezien het geheel veeleer encyclopedisch overkomt. Voor elk deelgebied wordt immers een schare van internationaal befaamde specialisten uitgenodigd, die elk voor het hun toegewezen onderdeel een stand van zaken opmaken. Daarbij wordt niet alleen de algemeen verworven kennis hernomen. Bedoeling is tevens de jongste ontwikkelingen in vaktijdschriften en research papers naar voren te brengen, met speciale aandacht voor het grensgebied van onze kennis en voor mogelijke richtingen voor het toekomstig onderzoek. Van *handboek* is dan in zoverre sprake dat deze reeks een onschatbaar naslagwerk vormt voor wetenschappers en voor studenten die gevorderde studies aannemen, in het bijzonder op doctoraal niveau. Het *Handbook of Monetary Economics* omvat niet minder dan 23 "commissioned surveys", gegroepeerd rond 8 delen. De eerste twee delen zijn gewijd aan fundamentele aspecten van een geldeconomie, zoals de rol van het geld in de economie en de wijze waarop geld in de economische modellen kan worden geïntegreerd. In deel 1 wordt daarbij een zuiver Walrasiaans denkkader gehanteerd, vertrekend van het algemeen evenwichtsmodel in de economie. De bijdragen in deel 2 gaan daarentegen uit van imperfecte concurrentie. In tegenstelling met deze eerste twee delen, die een statische analyse beogen, komen in deel 3 de dy-

namische aspecten van een geldeconomie aan bod. De aandacht gaat hier o.m. naar de introductie van het geld in de economische groeimodellen en naar de plaats die het geld inneemt in de zgn. overlappende-generatiemodellen die momenteel in de macro-economie veel opgang maken. Vervolgens (deel 4) wordt plaats ingeruimd voor de meer traditionele thema's uit de monetaire economie, m.n. de vraag naar en het aanbod van geld, met speciale aandacht voor de problematiek van de stabiliteit van de geldvraag en de rol van het bankwezen in het geldaanbodmechanisme. In deel 5 wordt de exclusieve aandacht voor het geld verlaten, vanuit de vaststelling dat in de moderne economie vele financiële activa naast geld worden aangehouden. De aandacht richt zich dan vooral op de prijsvorming van deze financiële activa (met o.m. een hoofdstuk over de termijnstructuur van de interestvoeten). Zo wordt ook de brug geslagen naar de financiële economie (waarvoor een apart handboek beschikbaar is). De monetaire macro-economie komt in deel 6 en deel 7 aan de orde. In deel 6 staat vooral de relatie tussen geld en economische activiteit voorop (o.m. de traditionele vraagstelling naar de neutraliteit van het geld), terwijl in deel 7 het verband met de inflatie centraal staat. Niettegenstaande verschillende bijdragen impliciet elementen van de monetaire politiek behandelen, is het laatste deel uitsluitend aan dit thema gewijd. Hierin vindt men twee bijdragen die diverse aspecten van de monetaire politiek in een gesloten economie behandelen, o.m. het "rules versus discretion"-debat en de problematiek van de "targets and indicators"

van de monetaire politiek. De laatste bijdrage, ten slotte, behandelt diverse aspecten van de monetaire politiek in een open economie en vormt als zodanig de brug naar de internationale monetaire economie.

Uit het bovenstaande summieri overzicht moge blijken dat het *Handbook of Monetary Economics* nagenoeg geen enkel aspect van de monetaire economie onbehandeld laat. De keuze van de auteurs staat bovendien borg voor een deskundige aanpak. Weliswaar vergt een vruchtbare lectuur van deze "surveys" een voorkennis van de monetaire economie welke die van een traditioneel handboek ruimschoots overschrijdt.

André Van Poeck

Benjamin M. Friedman en Frank H. Hahn, eds., *Handbook of Monetary Economics. Volume I + II (Handbooks in Economics, 8)*
Amsterdam, North-Holland, 1990, xxix + xxvii + 1.311 blz. - Prijs: 500 gulden (voor de set)

ISBN 0-444-88027-5 (voor de set)

Monetarist Economics

De opkomst van het monetarisme in de jaren zestig heeft zeer veel te danken gehad aan het baanbrekend theoretisch en empirisch werk van Milton Friedman. Een boek met als titel *Monetarist Economics* van de hand van Friedman wekt dan ook zeer hoge verwachtingen. Deze worden bij nader toezien echter niet volledig ingelost. Dit boek is immers een heruitgave van een achttal artikels die Milton Friedman reeds in de jaren zeventig bij het Britse Institute of Economic Affairs publiceerde. Dit vormt de belangrijkste band tussen de diverse bijdragen, maar het redu-

ceert meteen ook het belang van deze publikatie.

Wie een degelijk overzicht van het monetarisme (versie Friedman) verlangt zal wellicht eerder in een aantal bekende overzichtsartikels of boeken zijn gading vinden (zoals Laidlers bijdrage in de *Economic Journal*, 1981 of Frisch in *Kredit und Kapital*, 1977). En de belangrijkste "monetaristische" publikaties van Milton Friedman (zoals "The Role of Monetary Policy" in de *American Economic Review*, 1968, of zijn "Nobel Lecture" in de *Journal of Political Economy*) vindt men in deze compilatie niet terug.

De laatste twee hoofdstukken behoren eigenlijk niet meer tot het in de titel aangekondigde thema. In hoofdstuk 7 ("From Galbraith to economic freedom") neemt Friedman het op tegen het gedachtengoed van J.K. Galbraith, wiens visie volgens hem de toets van het empirisch bewijsmateriaal niet kan doorstaan. In hoofdstuk 8 ("Roofs or ceilings: the current housing problem"), tenslotte, houdt Friedman een vurig pleidooi voor het marktmechanisme (opheffing van de huurplafonds) als oplossing voor de Amerikaanse woning-schaarste in het begin van de jaren zeventig. Vermelden we volledigheidshalve dat in deze reeks ("Masters of Modern Economics") ook de IEA-publikaties van twee andere Nobelprijswinnaars zijn verschenen: James Buchanan en Friedrich von Hayek.

Andre Van Poeck

Milton Friedman, *Monetarist Economics* (IEA Masters of Modern Economics)
Oxford, Basil Blackwell, 1991, x + 188 blz.
- Prijs: 30 £
ISBN 0-631-17111-8

Rival states, rival firms

Terwijl de ontwikkelingslanden gedurende de jaren zeventig opteeden voor een zogenaamde nieuwe internationale economische orde, zijn zij de jongste jaren meer geëvolueerd naar het coöperatiemodel.

In dit coöperatiemodel staat de samenwerking met westerse ondernemingen centraal. Multinationals worden niet langer beladen met alle zonden Israëls. Integendeel, van een vruchtbare coöperatie wordt een krachtige stimulans verwacht voor de economische groei. Deze publikatie past in een stroom van werken die een pleidooi houden voor een op het welbegrepen eigenbelang gebaseerde bondgenootschap tussen ontwikkelingslanden enerzijds en buitenlandse ondernemingen anderzijds. En het dient gezegd: dit gebeurt vanuit een originele invalshoek.

Aan de hand van een theoretische analyse, die wordt ondersteund door een degelijke empirische aanpak, onderzoeken de auteurs de wijze waarop drie ontwikkelingslanden (Brazilië, Kenia en Maleisië) zich hebben gedragen t.o.v. buitenlandse investeerders. Ook aan de verschillende manieren van respons van deze laatste t.o.v. de gastlanden wordt aandacht geschonken. Vanuit dit actie-reactieproces zijn de auteurs in staat op een normatieve manier enkele gedragsregels te formuleren. Zij zijn echter tegelijkertijd realistisch genoeg om hun eigen conclusies te relativiseren en om aan het einde van het boek een nieuwe probleemstelling te formuleren, die de deur opent naar verder onderzoek. Het boek is zeer vlot geschreven, met voldoende grafische voorstellingen en duidelijke bibliografische verwijzingen. Het richt zich vooral

tot studenten en de geïnteresseerde lezer die zijn kennis over de relatie onderneming-ontwikkelingsland wil verdiepen.

Eric Faucompret

John M. Stopford e.a., *Rival states, rival firms: competition for world market shares* (Cambridge Studies in International Relations, 18)
Cambridge, Cambridge University Press, 1992, xiii + 321 blz. - Prijs: 14,95 £
ISBN 0-521-42386-4 (paperback)

Pay Determination and Industrial Prosperity

Waarom zijn de reële lonen in Groot-Brittannië in de jaren tachtig verder gestegen ondanks de aanhoudende hoge werkloosheid? Het antwoord, dat reeds wordt gesuggereerd in de titel, is het onderwerp van dit bijzonder goed geschreven boek. Volgens de auteurs verklaren de bedrijfswinsten namelijk in niet onbelangrijke mate de evolutie van de reële lonen in de industrie. Ondanks de neerwaartse druk op de lonen door de werkloosheid, blijkt het reële loonniveau met enige vertraging de opwaartse evolutie van de winsten te volgen, althans in Groot-Brittannië.

Het theoretisch en empirisch model van de auteurs, waarin de hypothese wordt getoetst, is gebaseerd op het proces van collectieve onderhandelingen tussen vakbonden en werkgevers. De auteurs gaan hierbij echter niet lichtzinnig te werk; ze beschouwen tegelijk een aantal andere vormen van mogelijke empirische ondersteuning voor hun centrale punt, zoals documenten en verslagen van collectieve onderhandelingen en arbeidsverhoudingen, schattingen

op basis van zowel tijdreeks- als doorsnedegegevens, alsook experimenten uit de "economie en psychologie" literatuur.

Het boek start met een overzicht van de bestaande theorieën inzake loonbepaling. Het levert niet alleen kritiek op het vrijemarktmodel met evenwicht tussen arbeidsvraag en -aanbod, maar ook op de recentere, en in de literatuur erg populaire, verklaringen van de neerwaartse loonrigiditeit, zoals expliciete en impliciete contracten en efficiëntieloontheorieën. De auteurs geven ook een overzicht van de vroegere empirische bevindingen inzake loonvorming.

Niettegenstaande de streng wetenschappelijke en formeel modelmatige aanpak, blijft *Pay Determination and Industrial Prosperity* zeer toegankelijk voor een niet specifiek economisch gevormd publiek.

Stefan Késenne

Alan A. Carruth en Andrew J. Oswald, *Pay Determination and Industrial Prosperity*
Oxford, Clarendon Press (Oxford University Press), 1989, vi + 216 blz. - Prijs: 12,50 £

Money, Interest, and Prices

Dit werk is een nieuwe uitgave van Don Patinkin's magnum opus *Money, Interest, and Prices*. De eerste editie dateert uit 1956 en werd gevolgd door een herwerkte editie in 1965. Het werk is ongetwijfeld een van de grote klassiekers van de naoorlogse economische theorie. Zoals Patinkin, niet zonder trots, opmerkt: "It is gratifying that a quarter of a century after the publication of the second edition of this book it continues to be on the reading lists of graduate courses in macroeconomics".

Historisch gezien is het werk vooral bekend om zijn bijdragen tot de *geld-in-de-nutsfunctie* benadering van de geldvraagfunctie en het *real-balance* effect. De erop volgende discussie met Hicks, in *The Economic Journal* op het einde van de jaren vijftig, bevestigde de theoretische nederlaag van het Keynesianisme (in een comparatief-statisch kader). Van wellicht nog groter belang echter is Patinkins onevenwichtsanalyse van de arbeidsmarkt. Deze vormde, samen met Clowers analyse van de goederenmarkt, de basis van *A General Disequilibrium Model of Income and Employment* van Barro en Grossman (1971) en de daarop volgende onevenwichtsliteratuur.

Deze nieuwe uitgave is geen herwerking van de uitgave van 1965. Wel is er een uitgebreide nieuwe inleiding. Hierin brengt Patinkin een overzicht van de verdere evolutie van de macro-economische en monetaire theorie vanuit een *Money, Interest, and Prices* perspectief. Vooral interessant zijn de paragrafen over onevenwichtsmacro-economie en de micro-economische funderingen van de vraag naar geld, onderwerpen die Patinkin op een magistrale wijze beheerst. Daarmee vergeleken zijn de paragrafen over rationale verwachtingen, macro-economie van de open economie en groeitheorie minder indringend.

Ten slotte kan worden vermeld dat dit een verkorte versie is. Het derde deel, *Supplementary notes and studies in the literature*, is weggelaten.

Ivo Maes

Don Patinkin, *Money, Interest, and Prices: An Integration of Monetary and Value Theory. Second Edition, Abridged. With a New Introduction*
Cambridge, Mass./Londen, The MIT Press, 1989, lxxx + 560 blz. - Prijs: 63,95 \$

Price Level Regulation for Diversified Public Utilities

Dit boek is het eindproduct van een interdisciplinair (economisch en juridisch) onderzoeksproject rond de prijsregulering voor zogenoemde "public utilities".

Wanneer men het heeft over een natuurlijk monopolie denkt men vaak spontaan aan het beperken van de inkomsten van zulke monopolist door een zogenoemde *rate of return* regulering, gebaseerd op de kosten. In de literatuur beschouwt men deze werkwijze echter meestal als een bron van productieve en allocatieve inefficiëntie. Toch blijft men de nood ervaren aan publieke interventie om mogelijk misbruik door het natuurlijk monopolie te beperken. Onder alternatieven die hiervoor in aanmerking komen is er de prijsregulering.

Een belangrijk voordeel van prijsregulering vergeleken met *rate of return* regulering ligt in het niet gebonden zijn van de toegelaten inkomsten aan de interne kosten. Er bestaat dus ook geen *incentive* om die kosten in een of andere richting te manipuleren.

Dit boek behandelt specifiek bedrijven die opereren in zowel geregeleerde (cfr. natuurlijk monopolie) als in niet-geregeleerde (competitieve) markten. Het becijferen van potentiële gevolgen van prijsregulering moet het effect op deze laatste markten incalculeren. Bedenk b.v. dat een bedrijf een *incentive* heeft om kosten te transfereren van relatief elastische competitieve

markten naar relatief inelastische geregeleerde markten. Uiteindelijk wordt ingegaan op zowel de productieve efficiëntie in geregeleerde markten als de allocatieve efficiëntie tussen markten.

Het werk van Hillman en Braeutigam is een aanrader voor elkeen die begaan is met de reguleringsproblematiek. Het bewijst dat (echte) interdisciplinariteit tot prachtige resultaten kan leiden.

Eddy Van de Voorde

Jordan Jay Hillman en Ronald R. Braeutigam, *Price Level Regulation for Diversified Public Utilities: An Assessment (Topics in Regulatory Economics and Policy Series)*
Boston/Dordrecht/Londen, Kluwer Academic Publishers, 1989, x + 141 blz. - Prijs: 105 gulden

Money and the morality of exchange

Geld en geldrelaties zijn in de westerse traditie beladen met tegenstrijdige waardeopvattingen. In een traditie die teruggaat tot Aristoteles en diepe wortels heeft in de christelijke leer, is geld, gezien als zich vermenigvuldigend en aangroeiend door leningen, handel en aanverwante praktijken, iets onnatuurlijks. In deze visie staan rijkdom en geld haaks op een morele orde. Sinds de renaissance, de ontdekking van de nieuwe wereld, het ontstaan van een wereldmarkt en door de Verlichting krijgen, geld, handel en ruil in het Westen van langsom meer een positieve connotatie.

Vanuit deze ambivalentie van het geld hebben het antropologisch denken en de opvattingen over onderontwikkeling de rest van de wereld geïnterpreteerd. De introductie van geld en handel zou gelijk

staan met ontwikkeling van het kapitalisme of een moderne samenleving, terwijl in pre-kapitalistische of "traditionele" samenlevingen geld marginaal is of in de meeste gevallen in tegenstelling met een morele symbolische orde. De introductie van geld zou dan in tegenstelling zijn met deze morele orde, zou die traditionele samenlevingen ontbinden en ze omvormen tot een verzameling mensen die opgejaagd "hun eigenbelang nastreven".

Dat deze visie leidt tot allerlei misvattingen, wordt in deze bundel opstellen over economische antropologie op een magistrale wijze aangetoond. Van de Brahmanen in India over de Merina-boeren in Madagaskar naar de vissers in Sri Lanka en Maleisië tot de Laymi-Indianen in Bolivia, leren we ons stilaan ontdoen van onze ethnocentrische bril. In het laatste essay, en voor mij het allerbeste in dit boek, toont Olivia Harris op een overtuigende wijze hoe geld in de representaties van de Laymi-Indianen "vruchtbaar" is. Het opdelen van zilver en tin is, net zo goed als landbouw, een vrucht van de aarde, en de rituelen en feesten zijn voor beide gelijklopend.

De studies in dit boek zijn alle een stuk relativering van onze westerse opvattingen over geld. Daarom is dit werk voor mij van een uitzonderlijke kwaliteit. Eén vraag blijft echter hangen. Hoewel de negatieve versie van geld in onze westerse cultuur allesbehalve universeel lijkt te zijn, verklaren de auteurs niet waarom de positieve zijde van geld, de markteconomie en de daarbij behorende opkomst van het individualisme, stilaan maar zeker de hele wereld domineert.

Stefaan Marysse

J. Parry en M. Bloch, eds., *Money and the morality of exchange*
Cambridge, Cambridge University Press,
1989, vii + 276 blz. - Prijs: 8,95 £ (paper-
back)

State, market, and social regulation

Recent studiewerk over de reguleringsproblematiek in geïndustrialiseerde (westerse) landen geeft verschuivingen aan: weg van een stijgende directe rol van de overheid in de jaren zeventig in de richting van een beperkte staatsinterventie in de jaren tachtig. Welke zijn de oorzaken van deze wijziging?

De gewijzigde rol van de staat is vooral interessant in het geval van Italië: de directe staatsinterventie was er uitermate groot, maar tegelijkertijd erg inefficiënt en vooral gevoelig voor de druk van privé-drukkingsgroepen.

Het voorliggend boek verzamelt een tiental bijdragen, geselecteerd (en volledig herwerkt) na een seminarie in de befaamde Villa Serbelloni van de Rockefeller Foundation in Bellagio. Doel van de editors was het uitwerken van een systematische en geïntegreerde studie van "il caso italiano" in al zijn economische en sociaal-politieke facetten. Een belangrijke vaststelling is alvast dat de meeste bijdragen de thesis beamen dat elk beleid in Italië gekenmerkt wordt door een zeer complexe interactie tussen de staat, de markt en de sociale regulering, eerder dan door een algemene trend weg van staatstussenkomst.

De editors structureerden de bijdragen rond vier grote blokken: reguleringsmodellen; regulering van de economie, met onder meer een grondige analyse van de Italiaanse arbeidsmarkt en een case-studie

over de onafhankelijkheid van de centrale bank; industriële verhoudingen; de welvaartstaat, met onder meer een analyse van de gezondheidspolitiek.

De meeste bijdragen bieden goede analyses van het Italiaans politiek-economisch bestel. Koninginnestuk vormt echter het concluderend hoofdstuk waarin de editors, vertrekkend van de individuele analyses, de Italiaanse case trachten te generaliseren. In een volgende stap wordt nagegaan in welke mate deze bevindingen gegeneraliseerd kunnen worden voor de andere geïndustrialiseerde landen. Dit boek kan niet alleen aanbevolen worden voor de in Italië geïnteresseerde lezer. De stevige theoretische en empirische analyses bieden belangrijk materiaal voor elke onderzoeker die werkzaam is op het gebied van sociale regulering en overheidspolitiek.

Eddy Van de Voorde

Peter Lange en Marino Regini, eds., *State, market, and social regulation: new perspectives on Italy* (Cambridge Studies in Modern Political Economics)
Cambridge, Cambridge University Press,
1989, xi + 295 blz. - Prijs: 27,50 £

Alternative Theories of Output, Unemployment, and Inflation in Germany: 1960-1985

Sinds het einde van de jaren zestig is onder de macro-economen iedere eensgezindheid zoek met betrekking tot de verklaring van de korte-termijnfluctuaties in het economisch leven en het gepaste overheidsbeleid ter zake. De traditionele keynesiaanse visie werd zowel door de realiteit (stagflatie) als door nieuwe theorievorming terechtgewezen. Sedertdien vertel-

len (moderne) keynesiaanse, monetaristische en nieuw-klassieke macro-economen ieder hun eigen "waarheid". Allen slagen ze er bovendien in empirische resultaten te genereren die hun gelijk bewijzen.

Dit werk is een waardevolle poging om in dit eindeloze debat enige vooruitgang te realiseren. In het belangrijkste deel schuift Sauer een globaal macro-economisch model naar voren, waaruit de keynesiaanse, de monetaristische en de nieuw-klassieke visie als concrete, alternatieve parameterspecificaties kunnen worden afgelezen. Zo ontstaan telkens drie alternatieve regressievergelijkingen ter verklaring van b.v. de werkloosheid en de inflatie. Die worden dan geconfronteerd met één dataset, nl. de economische evolutie van West-Duitsland tussen 1960 en 1985. De resultaten zijn het vermelden waard. De nieuw-klassieke visie wordt systematisch verworpen. Schommelingen in de werkloosheid en de output zijn voornamelijk het gevolg van de evolutie van de reële geldhoeveelheid. Niet-geanticiperde monetaire ontwikkelingen op zich kunnen geen significante bijdrage leveren tot een verklaring. Zowel keynesianen als monetaristen kunnen zich in deze verklaring vinden. Wat de verklaring van de inflatie betreft, overleef alleen de keynesiaanse visie de confrontatie met de data. De concrete positie op de Phillips-curve, en niet de evolutie van de geldhoeveelheid, is van bepalend belang. Dit boek is een herziene versie van Sauer's doctoraal proefschrift. De promotor daarvan was Jerome Stein. Zijn *Monetarist, Keynesian and New Classical Economics* uit 1982, dat een gelijksoortig onderzoek voor de Verenigde Staten be-

vat, is trouwens duidelijk voelbaar als inspiratiebron aanwezig. Sauer's boek kan echter zeker niet tot een kopie van Stein gereduceerd worden. Het bevat duidelijk bijkomende waarden; zo is b.v. een uitgebreid en kritisch overzicht van de literatuur over de Duitse economie opgenomen. Tevens gaat Sauer met de analyse van Duitsland (in tegenstelling tot Stein) de uitdaging aan een open economie te modelleren, die bovendien in de loop der jaren met grote institutionele wijzigingen werd geconfronteerd (b.v. de overgang van vaste naar vlottende wisselkoersen).

Het debat onder de macro-economen is met deze verdienstelijke bijdrage zeker niet gesloten. Ook Steins resultaten voor de VS, die trouwens alleen de monetaristische visie bevestigden, maakten heel wat kritische reacties los. De klassieke "uitsmijter" dat verder onderzoek raadzaam is, blijft gelden.

Freddy Heylen

Christine Sauer, *Alternative Theories of Output, Unemployment, and Inflation in Germany: 1960-1985* (Lecture Notes in Economics and Mathematical Systems, 326)
Heidelberg, Springer-Verlag, 1989, xii + 206 blz. - Prijs: 45 DM

Econometrische Lessen

Men kan zich de vraag stellen of er, naast de enorme hoeveelheid Engelstalige inleidende handboeken econometrie, nog ruimte is voor een Nederlandstalig handboek. Indien dat niet meer zou zijn dan een gesofistikeerde vertaling van de bestaande Engelstalige werken, dan is het antwoord duidelijk negatief. Gelukkig is het

boek van prof. Anton Barten veel meer dan dat. Het is een visie op de econometrie die getuigt van een jarenlange onderzoeks- en onderwijservaring op dit gebied.

Het is bovendien een verademing om een handboek te lezen dat doorweven is met een groot aantal voorbeelden van eigen bodem. Hierdoor verliest men nooit uit het oog waar het prof. Barten uiteindelijk om te doen is: "de brug slaan tussen theorie en werkelijkheid" (blz. 1).

Het boek behandelt het lineaire model en al de problemen die dit meebrengt. Er wordt ingegaan op de kleinste kwadraten, schatten, voorspellen en toetsen onder de traditionele veronderstellingen. Eén na één worden deze veronderstellingen losgelaten en worden de gevolgen voor de schatting van het lineaire model behandeld. Tot slot komen ook vertragingen, verwachtingen en stelsels van vergelijkingen aan bod. Vermits het volgens de auteur om een kennismaking gaat, kan men niet verwachten dat alle onderwerpen en alle aspecten van de econometrie met eenzelfde mate van detail behandeld worden. Toch is het jammer dat er geen ruimte is voor een overzicht van recente ontwikkelingen in de econometrie. Al was het maar om de lezer duidelijk te maken dat het vakgebied leeft.

Het gebrek aan goede Nederlandstalige handboeken heeft aanleiding gegeven tot het ontstaan van verschillende Nederlandse vakttermen voor eenzelfde begrip. Om mogelijke problemen te voorkomen, heeft Barten een woordenlijst toegevoegd waarbij de belangrijkste begrippen in vier talen zijn opgenomen.

Het enige aspect aan het boek dat ik iets minder geslaagd vind, is de vormgeving. Met de huidige facili-

teiten van tekstverwerking moet het mogelijk zijn om een boek af te leveren dat er beter en aangener uit ziet dan een bundeling getikte teksten.

Hilde Meersman.

A.P. Barten e.a., *Econometrische Lessen Schoonhoven, Academic Service/Economie en Bedrijfskunde, 1989, 404 blz. - Prijs: 990 fr.*

ISBN 90-5261-002-9

Perspectives on the History of Economic Thought

Deze keuze uit de papers van een conferentie over de geschiedenis van de economie, gehouden in Richmond in 1989, bevat tien artikels, gegroepeerd rond vier grote thema's.

Een eerste deel brengt onderwerpen die aan de gebruikelijke economische traditie voorafgaan. L. Baeck bespreekt de economische gedachtenwereld van de klassieke islam. A. Lapidus behandelt de opvattingen over rente in de dertiende eeuw. S. Todd Lowry heeft het over het ethisch individualisme en de administratieve traditie in de politieke economie van vóór 1700. Deel twee pakt de klassieken aan. A. Murphy herneemt de monetaire theorieën van J. Law en identificeert de tekorten. De obligate behandeling van de morele en de economische theorie van A. Smith kan niet achterwege blijven. Aangevoerd wordt dat het altruïsme uit de moraaltheorie te verzoenen is met moreel marktgedrag bij algemeen evenwicht. Tenslotte vindt ook de controverse over het loonfonds haar plaats. Het derde deel (van deze enigszins arbitraire indeling) groepeerde studies over geldtheorieën en bankwezen. De dis-

cussie tussen Kaldor en Friedman werd geanticipeerd door het debat in het begin van de negentiende eeuw tussen Bullionisten en anti-Bullionisten over de oorzaken van de inflatie. T. Alborn trekt in het volgende stuk een parallel tussen het optreden van gezondheidswerkers en bankiers. Verschillen in organisatie, professionaliteit en houding tegenover de wetenschap evolueren in de tijd. De auteur biedt een interessant perspectief op deze differentiële ontwikkelingen, dat zeker verdient grondiger uitgewerkt te worden. Het vierde deel, ten slotte, gaat in op de economie van het marxisme. Z. Kennessy schrijft de praktische mislukkingen van het realistisch socialisme nogal gemakkelijk toe aan theoretische imperfecties in het tweede en derde deel van Marx' *Das Kapital*. J. Lonnroth analyseert waarom het revolutionaire marxisme in Zweden weinig kans maakte. Hij wijst op het aandeel van sociaal-democraten en bekende economen als Wicksell, Cassell, Myrdal en Lindbeck, die de arbeidswaardeleer afwezen en de radicale theorievorming de wind uit de zeilen namen.

De inleiding van W. Barber stelt dit caleidoscopische landschap kort en adequaat voor, maar slaagt er uiteraard niet in het boek een grotere eenheid mee te geven.

Robert Stallaerts

William J. Barber, ed., *Perspectives on the History of Economic Thought: Volume V. Themes in Pre-Classical, Classical and Marxian Economics (Selected Papers from the History of Economics Conference 1989)*, Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 1991, xiii + 159 blz. - Prijs: 35 £
ISBN 1-85278-363-X

Technology and the pursuit of economic growth

Met dit boek vatten Mowery en Rosenberg de inzichten van meer dan een decennium gezamenlijk en individueel onderzoek over technologie en economische groei samen. Hun opzet bestaat erin zowel de historische als de aan de gang zijnde veranderingen in het Amerikaanse R/D-complex te documenteren, te verklaren en te evalueren. De klassieke "toeëieningshypothese" - volgens welke de markt onder het sociaal wenselijke niveau investeert in R/D als de toeëiening van de resultaten van R/D niet voldoende gegarandeerd is - is daartoe volgens hen grotendeels ontoereikend. Doorstroming van nieuwe inzichten naar marktgerichte innovaties is niet automatisch en veronderstelt op zich een uitgebreide R/D-investering binnen de onderneming; extern en intern onderzoek zijn veeleer complementen dan substituten.

De auteurs bouwen hiermee voort op eerdere inzichten van Nelson/Winter en Rosenberg zelf ("keuze en uitvoering zijn twee activiteiten die economen ten onrechte volledig scheiden") en op de internaliseringshypothese van Chandler ("synergie tussen produktieve en R/D-activiteiten kan coördinatie binnen het bedrijf superieur maken aan marktcoördinatie").

Inhoudelijk volgt het boek in chronologische volgorde de aanzet tot de industriële aanwending van wetenschappelijk onderzoek in de tweede helft van de 19de eeuw en de daaropvolgende periode van verfijning van de institutionele structuur (eerste deel), de structurele wijzigingen die zich opdrongen in de periode na WO II (tweede deel), en ten slotte de manier waarop de snel evoluerende exter-

ne omstandigheden in de jaren tachtig nieuwe aanpassingen vergeden en zullen vergen (derde deel). Met het oog op de toekomst spreken de auteurs zich kritisch uit over het groeiende mercantilistisch karakter van het Amerikaanse handels- en technologiebeleid, dat maximaal gericht wordt op het angstvallig realiseren van de economische meerwaarde van innovaties binnen de eigen grenzen (contra-productief, omdat de VS geen technologische alleenheerschappij meer bezitten) en veelvuldig gebruik maakt van beschermende handelsrestricties (nutteloos, omdat internationale uitbesteding het steeds moeilijker maakt de strikt nationale component van een produkt te bepalen).

Technology and the Pursuit of Economic Growth is een uitstekend boek, om verscheidene redenen. Het bestrijkt een breed terrein, zowel historisch gezien als bibliografisch; het gebruikt een indrukwekkende vracht kwalitatief (case-studies) en kwantitatief gegevensmateriaal; de vergelijking van het Amerikaanse systeem met respectievelijk het Britse en het Japanse systeem werkt verhelderend, en de argumentatie is zonder omwegen erg doelgericht en duidelijk.

Koen Hendrickx

David C. Mowery en Nathan Rosenberg,
Technology and the pursuit of economic growth
Cambridge, Cambridge University Press,
1989, viii + 330 blz. - Prijs: 30 £
ISBN 0-521-38033-2

The Lever of Riches

De auteur maakt een historische analyse van de mate waarin technologische creativiteit heeft bijge-

dragen tot de voorbije economische vooruitgang. Joel Mokyr, hoogleraar economie en geschiedenis aan Northwestern University, erkent reeds in de inleiding dat technologische vooruitgang slechts één van de mogelijke oorzaken van economische groei vormt, en dat naast o.m. kapitaalinvesteringen, commerciële expansie en schaafeffecten. Terecht stelt hij dan ook dat het geen sinecure is om een causaal verband te formuleren, laat staan empirisch te ondersteunen, tussen technologische voortgang en economische groei: "It is much discussed, worshipped by some, rejected by others, but little understood. There are good reasons for this lack of understanding. The diversity of technological history is such that almost any point can be contradicted with a counterexample" (p. 6).

Mokyr start zijn betoog met een geschiedkundige bloemlezing van de belangrijkste innovaties tijdens de klassieke oudheid, de middeleeuwen, de renaissance, het tijdperk van de industriële revolutie, en de late negentiende eeuw (hoofdstuk 2-6). Vervolgens maakt hij gebruik van de "paired comparison"-techniek om de factoren te identificeren die in het verleden hebben bijgedragen tot technologische verandering. De volgende cases worden vergeleken: technologische evolutie en revolutie tijdens de klassieke oudheid versus de middeleeuwen; China versus Europa na 1400; de industriële revolutie en de opkomst van Groot-Brittannië als een technologisch leider en de daaropvolgende teloorgang (hoofdstuk 7-10). De centrale conclusie luidt dat zowel inventie als innovatie nodig zijn. Indien een maatschappij zich aan het technologische voorfront wil blijven profileren, dan moeten deze beide ele-

menten zich manifesteren. Deze noodzakelijke complementariteit is volgens Mokyr ook precies de reden waarom slechts zo weinig maatschappijen technologisch succesvol blijven.

In het laatste gedeelte maakt Mokyr een analogie op tussen het proces van technologische vooruitgang enerzijds en biologische verandering anderzijds (hoofdstuk 11-12). Alhoewel de analogie zeker niet als perfect kan worden geboekstaafd, zijn er volgens Mokyr belangrijke gemeenschappelijke kenmerken aanwezig. Bouwend op deze raakpunten tussen de evolutionaire biologie enerzijds en het patroon van technologische vooruitgang anderzijds, besluit hij dat nieuwe technologieën kunnen evolueren op twee manieren. Enerzijds kan een belangrijke technologische doorbraak ("macroinvention") gevolgd worden door een aantal incrementele vernieuwingen ("microinventions"). Anderzijds kunnen een reeks van elkaar opvolgende incrementele vernieuwingen finaal resulteren in een volledig nieuwe technologie veeleer dan in een verbeterde versie van de oude technologie.

In zijn totaliteit lost het werk de verwachtingen niet in. Vanuit een wetenschappelijk standpunt doet het geheel nogal eclectisch aan. Dit wordt m.i. het best geïllustreerd in hoofdstuk 7, wanneer de auteur argumentaties opbouwt waarom een aantal traditioneel aangehaalde verklaringen inzake de stuwende en belemmerende factoren die ten grondslag liggen aan het proces van technologische evolutie, niet sluitend blijken te zijn. Het is voor een wetenschappelijk werk altijd een spijtige zaak als men, ondanks de veelheid aan data en de relatieve beperktheid inzake gedrukte bladzijden (392 blz.), een boek als

langdradig en onsamenhangend ervaart. Dit werk beantwoordt nochtans aan dat criterium.

Alhoewel het boek voornamelijk op zijn wetenschappelijke merites moet worden beoordeeld, maakt Mokyr ook de link met beleidskundige aspecten. Vanuit een pragmatisch perspectief vind ik de centrale conclusie van Mokyr's analyse het intrappen van een open deur: "Nonetheless, if there is one lesson to be drawn from this search for the causes of technological progress, it is that it should not be taken for granted" (p. 301). Clark, Abernathy en Kantrow kwamen in hun *Industrial Renaissance* tot interessantere en meer diepgaande conclusies in een nog korter bestek dan Mokyr.

Rudy Moenaert

Joel Mokyr, *The Lever of Riches: Technological Creativity and Economic Progress*
New York/Oxford, Oxford University Press,
1990, ix + 349 blz. - Prijs: 20 £
ISBN 0-19-506113-6

Malthus: Variorum Edition

Bijna tweehonderd jaar geleden veroorzaakte Malthus veel opschudding en pessimisme, door de sombere bevolkingstheorie van zijn *Essay on the Principle of Population*, dat voor het eerst werd gepubliceerd in 1798. Malthus lanceerde in 1803 de tweede editie, in feite bijna een volledig nieuw werk, dat de basis vormde voor de latere uitgaven uit 1806, 1807, 1817 en 1826. In 1820 publiceerde Malthus zijn belangrijkste boek over economie, *Principles of Political Economy*. Zowel van het *Essay* als van de *Principles* is nu een *variorum*-editie beschikbaar. Dit danken we aan de jarenlange inspanningen van twee

gezaghebbende Malthus-specialisten, namelijk Patricia James (*Essay*) en John Pullen (*Principles*). Spijtig genoeg kon Patricia James het einde van het project niet meer meemaken. Zij overleed in 1987, vóór de drukproeven en de index waren voltooid. Daarom stelde John Pullen alle personen- en zakenregisters samen.

Voor het *Essay* koos Patricia James de editie van 1803 als basistekst. Deze bevatte trouwens enkele veelgeciteerde passages die later door Malthus werden weggelaten. Het handige van een *variorum*-editie is dat men zulke schrappingen of andere wijzigingen duidelijk kan herkennen. Op het einde van Volume II van haar *Essay*-uitgave levert James een lange lijst met biografische gegevens over de auteurs die door Malthus worden vermeld. Voor hedendaagse lezers vormt dit onontbeerlijke achtergrondinformatie. Daarenboven worden de citaten en de bronvermeldingen van Malthus nauwkeuriger gecontroleerd door James dan door Malthus zelf.

Dezelfde sfeer van grondigheid vinden we terug bij John Pullen, die de *Principles of Political Economy* presenteert, eveneens in twee delen. Volume I reproduceert de eerste editie van de *Principles* uit 1820, met in de marge Pullens wijzigingen naar Volume II. Hierin beschrijft Pullen dan zorgvuldig welke aantekeningen Malthus zelf maakte in een exemplaar van de *Principles* dat thans in Cambridge wordt bewaard. Pullen vergelijkt deze aantekeningen met de postume tweede editie van de *Principles* uit 1836, waarin de anonieme *editor* (vermoedelijk John Cazenove) zijn eigen wijzigingen en die van Malthus niet altijd duidelijk van elkaar onderscheidde. Dit is een belangrijke reden waarom Pullen de eer-

ste editie van 1820 als basistekst kiest. Deze tekst is immers voor 100 % van Malthus zelf.

Overigens levert Pullen een schitterend gedocumenteerde inleiding van zestig bladzijden, waarin hij schetst hoe de verschillende publikaties van Malthus tot stand kwamen. Ook Pullens redactionele commentaren (p. 289-468 in Volume II) bieden nuttige informatie, die ons in staat stelt Malthus beter te begrijpen, en soms zelfs te corrigeren. Als Malthus b.v. de statistische gegevens van Shuckburgh Evelyn foutief citeert, dan ontgaat dit Pullen niet (p. 407 in Volume II). In verband met cijfers kan ik toch een chauvinistisch geïnspireerde detailkritiek leveren. Voor *Flanders* verwijst Pullen in zijn index van het *Essay* o.a. naar p. 432 van Volume I, maar deze pagina is blanco. Pullen bedoelt duidelijk p. 431. In de *Principles* refereert Pullen voor *Flanders* in Volume I o.a. naar p. 114 in plaats van 115, en voor Volume II vergeet hij een verwijzing naar p. 178. Volmaaktheid is dus niet van deze wereld, maar de indexen van Pullen zijn in elk geval duidelijk superieur aan het originele personen- en zakenregister van Malthus zelf.

Tenslotte mag worden aangestipt dat Cambridge University Press voor een fraaie vormgeving heeft gezorgd, en de Royal Economic Society voor welkome financiële steun. Alle betrokkenen van dit project verdienen dus veel dankbaarheid vanwege iedereen die zich interesseert voor de geschiedenis van het economisch of demografisch denken.

Wilfried Parys

T.R. Malthus, *An Essay on the Principle of Population: Variorum Edition* (edited by Patricia James) (Vol. I en II) Cambridge, Cambridge University Press (for the Royal Economic Society), 1989, xvi + 446; vi + 397 blz. - Prijs: 75 £ (set)
T.R. Malthus, *Principles of Political Economy: Variorum Edition* (edited by John Pullen) (Vol. I en II) Cambridge, Cambridge University Press (for the Royal Economic Society), 1989, lxxix + 601; 507 blz. - Prijs: 75 £ (set)

Economics and related disciplines

Zowel de occasionele als de meer frequente gebruiker van een rijk gestoffeerde bibliotheek komt ongetwijfeld onder de indruk van het overvloedige aanbod van algemeen- en bedrijfseconomische tijdschriften. Wie enigszins op de hoogte wil blijven van de corresponderende stroom van tijdschriftartikelen staat dan ook voor een haast onoverkomelijke opdracht. Voor de echte "periodiekofiel" is er uiteraard maar één ideale manier, nl. elke nieuwe aflevering persoonlijk ter hand nemen, verkennen en hier en daar even verwijlen. Jammer genoeg is dit een erg tijdrovende, zij het uiterst savoureuse, bezigheid.

Een alternatieve methode bestaat erin zijn horizon te beperken tot enkele specifieke tijdschriften in een bepaald vakgebied. Dit biedt echter geen uitkomst voor de ruimer geïnteresseerde econoom, en ook de gespecialiseerde onderzoeker ontkomt hierdoor niet aan een occasionele frustratie.

Vandaar de behoefte bij vele economen aan een informatieinstrument over het courante aanbod van tijdschriftartikelen. Tot nog toe werd deze nood vrijwel uitsluitend gelengd door het bekende complementaire tijdschrift van de Ameri-

can Economic Review, *The Journal of Economic Literature* (JEL)¹. In november 1990 is echter een nieuwkomer op de markt verschenen: de *International Current Awareness Service in Economics* (ICAS). Het ligt natuurlijk voor de hand bij de beoordeling ervan de JEL als referentiepunt te nemen.

Zoals de JEL signaleert de ICAS de inhoud van de recentste nummers van een groot aantal tijdschriften van economische (en aanverwante) aard: het door ICAS opgevolgde pakket tijdschriften lijkt echter nog omvangrijker en internationaler van samenstelling te zijn. Het interessantste *pluspunt* t.o.v. de JEL is ongetwijfeld de opname van een rangschikking van de artikelen volgens trefwoord, waarbij een zeer uitgebreid *systeem van trefwoorden* gehanteerd wordt, wat het terugvinden van relevante artikelen aanzienlijk vergemakkelijkt en versnelt. Bij de JEL worden de artikelen gerangschikt in een aantal rubrieken, maar deze zijn veel algemener dan het ICAS-trefwoordenstelsel. Nuttig in ICAS is ook de opname van een geografische index. Verdere positieve *verschilpun-*

¹ Een ander - bij economen weinig bekend, maar alleszins vermeldenswaard - *maandelijks* overzicht van tijdschriftartikelen is het Franse *Bulletin analytique de documentation politique, économique et sociale contemporaine*, uitgegeven door de Presses de la Fondation Nationale des Sciences Sociales. Meer dan tweeduizend tijdschriften worden er in opgevolgd. De onderwerpproblematiek is echter erg ruim opgevat: zo worden er maar twee economische rubrieken onderscheiden, "économie et finances" en "relations économiques extérieures". Wel verschijnt er *jaarlijks* een vrij gedetailleerde index van trefwoorden met de nodige referenties.

ten zijn: de grotere verschijningsfrequentie (maandelijks tegenover trimestrieel), het eveneens opnemen van de gedetailleerde inhoud van *verzamelwerken*, het vermelden van belangrijke boekbesprekingen (inclusief de naam van de recensent), het aanduiden van de paginareferentie van de artikelen.

In enkele andere opzichten valt de vergelijking echter uit in het voordeel van de JEL. In de JEL wordt voor een geselecteerd aantal artikels een bondige samenvatting gegeven (max. 100 woorden); ook bevat de JEL, naast een veertigtal uitgebreide boekbesprekingen, een lijst van nieuwe, overwegend Engelstalige economische werken, gerangschikt volgens vakgebied en voorzien van een beknopt commentaar. Een niet te versmaden voordeel van de JEL is verder ongetwijfeld de beschikbaarheid van een cumulatieve CD-ROM versie (EconLit), wat een bijzonder snelle consultatie op trefwoord mogelijk maakt.

Vermelden we tenslotte nog dat ICAS van dezelfde databank uitgaat als de prestigieuze *International Bibliography of the Social Sciences*, die echter met een *time-lag* van ettelijke jaren verschijnt, terwijl ICAS precies zo dicht mogelijk wil aansluiten bij de publikatiedatum van de gevolgde tijdschriften. De redactie van ICAS berust bij de British Library of Political and Economic Science, wat een onbetwistbare kwaliteitswaarborg biedt. Samenvattend kunnen we stellen dat ICAS en JEL elkaar slechts gedeeltelijk overlappen en eerder als complementair dienen te worden bekeken. Beide publikaties zouden in geen enkele openbare bibliotheek mogen ontbreken: ze vormen een bijzonder nuttig werkinstrument, zowel voor de occasio-

nele als voor de professionele onderzoeker.

Marcel Van Geel

Economics and related disciplines. Volume 1 – Number 1 – November, 1990 (International Current Awareness Services) London/New York, Routledge, 1990, 118 blz. – Prijs: 150 £ per jaar (12 nummers) ISSN 0960-152X

Australia in the international economy in the twentieth century

"Men, money, markets", het zijn de drie sleutelwoorden waarrond de economische geschiedenis van Australië, en meteen ook deze studie is opgebouwd. Concreet krijgen we een historische beschrijving van de relaties tussen Australië en de internationale economie van het eind van de negentiende eeuw tot heden in de vorm van migratiebewegingen, investeringsstromen en handelsbetrekkingen. De lezer krijgt een hele brok te verwerken. Twee onderwerpen worden immers – naast elkaar geplaatst en onderling verweven – voorgesteld: enerzijds de opkomst van een complexe internationale economie gedurende de negentiende eeuw, met Groot-Brittannië als dé grote macht, die in de twintigste eeuw evenwel geleidelijk van de eerste plaats verdrongen werd door de Verenigde Staten en Japan; anderzijds het ontstaan van een nieuwe economie in Australië, aanvankelijk als Britse koloniën, later als lid van het Gemenebest. Steeds is het lot van Australië nauw verbonden gebleven met de internationale economische golfbewegingen.

Ook de sociale facetten, waaronder b.v. de positie van de vrouw op de Australische arbeidsmarkt,

worden niet vergeten.

De aanpak is chronologisch, met als keerpunten 1914, 1941, 1960 en 1974, waarrond vier delen zijn geconstrueerd. Elk deel wordt ingezet met een openingshoofdstuk over de internationale economische geschiedenis; de volgende twee hoofdstukken zijn telkens gewijd aan Australië zelf. Aldus komt de bovengenoemde tweeledigheid duidelijk tot uiting in de structuur van het boek.

Een klassiek historisch werk zou ik het graag noemen: qua stijl verzorgd, met een evenwichtige aanwezigheid van grafieken en tabellen en met een uitgebreid voetnoten- en bibliografisch apparaat. Op inhoudelijk vlak – nogmaals – in twee opzichten aanbevelenswaardig, namelijk als een meer dan oppervlakkige analyse van het voor ons zo onbekende Australische continent en als een beknopte maar gevatte introductie in ongeveer een eeuw wereldeconomie.

Chantal Vancoppenolle

Barrie Dyster en David Meredith, Australia in the international economy in the twentieth century Cambridge, Cambridge University Press, 1990, xvi + 362 blz. – Prijs: 24,95 \$ ISBN 0-521-33689-9

The Limits to Certainty

De auteurs behandelen de – naar hun zeggen – drie essentiële onderwerpen waarmee een nieuw toekomstbeeld kan worden gevormd. Dat zijn: (1) het feit dat de diensteneconomie het belangrijkste slagveld is, waar de risico's worden genomen en waar de opportuniteiten liggen; (2) het essentiële belang van de aanbodzijde van de economie en het belang dat ge-

hecht moet worden aan de producent en aan zijn bereidheid tot het nemen van risico; (3) de noodzaak van een andere houding en filosofie ten aanzien van risico, waarbij risico's moeten worden gezien als positieve factoren en als uitdagingen.

De thema's worden onevenwichtig uitgewerkt. Naarmate de hoofdstukken vorderen, halveert hun omvang. De rol van de dienstensector krijgt 80 bladzijden; de risico-nemende ondernemers en de aanbodzijde van de economie 39 bladzijden en bij het derde thema zijn de schrijvers duidelijk vermoeid en beperken ze zich tot 16 bladzijden.

Het boek bevat meer platitudes dan frisse ideeën. Typisch voor de inhoudelijke kwaliteit is dat noch Schumpeter (heeft die niet ooit iets geschreven over de rol van de entrepreneur?), noch Hayek (had die niet enkele gedachten over de dynamische betekenis en rol van onevenwichten?) een vermelding krijgen. Alle andere grote economische auteurs worden dan wel vermeld!

Dit boek is een publikatie onder de auspiciën van de Club van Rome. Het heeft er trouwens alle attributen van: gedrukt op zuurvrij papier, een voorwoord van Nobelprijswinnaar Scheikunde Prigogine, orakelend eri breedsprakerig, titels van hoofdstukken zoals "Producing the Wealth of Nations" enz. Voor de ongelooflijke prijs van 110 gulden koopt u heel wat leuke "Drucker-Toffler-Megatrends"-stijl pockets!

Walter Nonneman

Orio Giarini en Walter R. Stahel, The Limits to Certainty: Facing Risks in the New Service Economy Dordrecht/Boston/Londen, Kluwer Academic Publishers, 1989, xvii + 164 blz. – Prijs: 110 gulden

Corporate law and economic analysis

De economische analyse van het recht, en zeker het vennootschapsrecht, is een discipline die meer en meer in de mode raakt. Het kan dan ook geen verwondering wekken dat er conferenties over georganiseerd worden, waaruit dan weer boeken samengesteld worden. Dit boek is er zo een, en het is niet van de minste. De meeste bijdragen zijn van de hand van eminente juristen van de grootste Amerikaanse universiteiten. De behandelde onderwerpen zijn divers, op juridisch vlak enkel interessant voor mensen met belangstelling voor Amerikaans recht, maar op economisch vlak voor een veel ruimer publiek toegankelijk, ten gevolge van de nogal homogene invalshoek die door alle auteurs ingenomen wordt. Het betreft hier (uiteraard) *agency*- en transactiekostbenaderingen, waardoor de aanwezigheid van Williamson zelve in de lijst van auteurs, als enige econoom, verklaard wordt. Zijn bijdrage (over fusies, overnames en LBO's) is ook de enige die sterk de nadruk legt op elementen van interne organisatie. De andere, die ik hier wegens plaatsbeperking niet in detail zal bespreken, zijn meer op externe efficiëntie gericht, zoals b.v. op kapitaal- en overnamemarkten (Kraakman,

Gordon, Haddock e.a.), afhandeling van faillissementen (Bebchuk), verhouding van wetgeving tot statuten van ondernemingen en bewegingsvrijheid van managers (Easterbrook en Fischel), competitie tussen de "verenigde" staten op het gebied van vennootschapswetgeving (Romano, misschien een idee voor een vierde of vijfde fase in ons landje), de positieve rol van de fiscale wetgeving op de bedrijfs- en kapitaalmarkt (Levmore), en een uitermate gestructureerde en heldere uiteenzetting over ondernemingseigendom (Hansman).

Alle bijdragen zijn van een hoog niveau, niet in de zin dat niemand er nog iets van begrijpt, maar wel in de betekenis dat het werkstukken zijn die getuigen van eruditie, zin voor structuur en synthese, en oog voor helderheid. Dat enkele passages minder boeien ligt dan ook enkel aan het feit dat men daar voor een Europeaan iets te diep op juridische details ingaat, maar de rest is zeker aanbevelenswaardig. Bij de filmkeuring zou men zeggen: voor allen.

Marc Jegers

Lucian Arye Bebchuk, ed., *Corporate law and economic analysis*
Cambridge, Cambridge University Press,
1989, xiv + 320 blz. - Prijs: 27,50 £
ISBN 0-521-36054-4

Arbeidseconomie

The Labor Market as a Social Institution

Dit boek is gegroeid uit de Royer Lectures die prof. Solow in 1989 heeft gehouden aan de Universiteit van California in Berkeley. De

lezingen handelden over de werking van de arbeidsmarkt en over mogelijke verklaringen van blijvende werkloosheid. In de eerste lezing pleit de auteur ervoor om de arbeidsmarkt niet gewoon te behandelen zoals de

markt voor ongeacht welk goed. De werking van deze markt wordt op een significante wijze mede bepaald door sociale normen, door wat de maatschappij beschouwt als een fair loon of als een rechtvaardige vergoeding voor gepresteerde arbeid.

Deze stelling krijgt haar volle betekenis in de tweede lezing, waarin de auteur zich afvraagt hoe blijvende werkloosheid kan worden verklaard. Waarom gaat er vanuit de werklozen in de maatschappij geen neerwaartse druk op de lonen uit? Hierop geeft Solow een zeer merkwaardig antwoord in de vorm van een (oneindig aantal malen herhaald) "gevangenendilemma". Daarbij zien de werklozen, in een evenwichtsstrategie, af van loonsverminderingen omdat er dan een dreiging zou ontstaan van Hobbesiaanse competitie, waarmee de werklozen in de lange periode niet gediend zijn. Het blijkt dat er voor dit spel een heel inter-

val is van loonvoeten die alle een mogelijk evenwichtslaan voor dit spel kunnen uitmaken. Bij elk van die loonvoeten hoort een corresponderende graad van werkloosheid.

In een derde en laatste lezing haalt de auteur de resultaten aan van empirische studies die consistent zijn met het voorgaande model. Ook worden sommige implicaties afgeleid voor het economisch beleid.

Het boek is zeer helder, en ook zeer aangenaam en stimulerend geschreven. Het geeft bovendien verrassend nieuwe inzichten in een van de grootste problemen van onze tijd.

Wilfried Pauwels

Robert M. Solow, *The Labor Market as a Social Institution (The Royer Lectures)*
Oxford, Basil Blackwell, 1990, xviii + 116 blz. - Prijs: 15 £
ISBN 1-55786-086-6

Industriële economie

Theory of Industrial Economics

Dit werk is er een van de vele, in de recente stroom van nieuwe handboeken industriële economie. De auteur introduceert eerst een aantal micro-economische basisconcepten, die achtergrondmateriaal zijn voor IO-mensen (industrial organisation), en als zodanig eerder in een appendix thuisshoren. Het boek omvat vervolgens twee delen. Het eerste bevat "traditionele" IO-inzichten, gebaseerd op klassieke oligopolie modellen (o.a. *conjectural variations* evenwichten, differentiatie, prijsdiscriminatie). Het tweede deel behandelt recentere onderwerpen, met

een sterkere speltheoretische basis (o.a. toetreding, impliciete coöperatie, onvolledige informatie). De selectie van behandelde en weggelaten onderwerpen vertoont een zekere willekeur, wat echter onvermijdelijk is in een snel evoluerend domein als IO (er wordt b.v. weinig aandacht besteed aan innovaties, verticale relaties en *principal-agent* problemen).

De inzichten worden stap voor stap naar voren gebracht, via voorbeelden van uiteenlopende moeilijkheidsgraad en eenvoudige functionele vormen, zodat de wiskundige complexiteit minimaal blijft. Alhoewel de methode lovenswaardig is, blijft de uitleg mechanisch;

de auteur slaagt er niet echt in om de economische intuïtie achter technische relaties bloot te leggen. Het werk bevat een uitgebreide bibliografie, althans voor de "klassieke" inzichten, maar is iets minder up-to-date voor de nieuwere, speltheoretische ideeën. Voor een gebied als IO, dat sterk in beweging is, en het beoogde lezerspubliek van specialisten, is dit een belangrijk hiaat.

In de markt van IO-handboeken, met een ruim en kwalitatief hoogstaand aanbod, is het echter moeilijk om, als nieuwe toetreders, een produkt te creëren met een betere kwaliteit dan het bestaande gam-

ma, zeker in de niche (publiek) waarop de auteur zich richt. De toegevoegde waarde van dit werk ligt m.i. in de omvangrijke referentielijst en de vele eenvoudige (didactische) voorbeelden, die het boek tot een vlot te consulteren naslagwerk voor specialisten (o.a. docenten industriële economie) zullen maken.

Katrien Kesteloot

Clement G. Krouse, *Theory of Industrial Economics*
Oxford, Basil Blackwell, 1990, xxi + 602 blz. - Prijs: 35 £

Ontwikkelingseconomie

Public Policy and Economic Development

Er worden steeds meer "boeken" op de markt gebracht die geen boeken meer zijn maar een verzameling opstellen. Meestal is de lijn dan zoek; die werken zijn ook moeilijk te beoordelen, gezien de verscheidenheid in kwaliteit en inhoud. Gelukkig vormt *Public Policy and Economic Development*, samengesteld naar aanleiding van veertig jaar actieve loopbaan van Ian Little, een uitzondering op die regel. Littles bekendste bijdrage is de sociale kosten-batenanalyse, die tot ver buiten de ontwikkelingseconomie toepassing heeft gevonden.

De auteurs van dit werk, die werden beïnvloed door Little of met hem hebben samengewerkt, vormen de top van de ontwikkelingseconomie en de opiniemakers van de Wereldbank. Corden, Bhagwati, Deepak Lal, Meier, Ohlin en een tiental anderen zorgden voor een artikel over hun onderzoeks-

gebied, meestal een state of the art, gekruid met boeiende inzichten van niveau.

Na een situering van Ian Little start het werk met een bijdrage over de aanpassingspolitiek. Max Corden heeft er een bevattelijk stuk over geschreven. Toch leidt de erkenning dat "adjustment" in de ontwikkelingslanden een pijnlijk proces is, de auteur niet tot het idee dat de kosten, die nu worden gedragen door alle lagen van de bevolking, veroorzaakt zijn door onverantwoordelijke politieke elites en door de crisisbestrijding in het Noorden. De aanpassingslasten worden slechts marginaal gedragen door de centra die ze hebben veroorzaakt. Het aanpassingsbeleid wordt m.i. te sterk bekeken als een rechtzetting van interne onevenwichten. Deze kritiek geldt ook voor de bijdrage van Deepak Lal over de kapitaalstromen van Noord naar Zuid, het langste artikel uit het werk en een van de beste. Misschien had de auteur er

goed aan gedaan te stellen dat die stroom voor de meeste ontwikkelingslanden in de jaren tachtig is omgekeerd. Met deze bijdrage, die van een bijzonder hoog niveau is, wordt dit boek ook gedateerd. Deepak Lal, die in het begin van de jaren tachtig *The Poverty of Development Economics* schreef, heeft diepe invloed gehad met zijn stelling "get the prices right" als toverformule tegen het dirigisme en de povere ontwikkelingsresultaten van veel landen. De wedergeboorte van de deugden van de markteconomie is de grote lijn in het hier besproken boek en ook het credo van de Wereldbank. Toch kan men zich afvragen of allerlei symptomen als de terugkeer van epidemieën die quasi overwonnen waren (b.v. de cholera), de gebrekkige bestrijding van overstromingen, de massale ondervoeding enz. ook niet te maken hebben met de afbraak van de middelen voor pu-

blieke goederen, die per definitie niet door de markt kunnen worden geleverd. Dit is des te merkwaardiger omdat Littles fundamentele bijdrage tot de ontwikkelingseconomie, zijn "social cost-benefit analysis", juist tot doel had de externaliteiten waarmee de markt geen rekening houdt, ook in de analyse te betrekken.

De ruimte ontbreekt hier om de verschillende bijdragen afzonderlijk te bespreken. Toch staat vast dat deze bundel opstellen een van de beste recente publikaties is over de publieke interventie in ontwikkelingslanden.

Stefaan Marysse

Maurice Scott en Deepak Lal, eds., *Public Policy and Economic Development: Essays in Honour of Ian Little*

Oxford, Clarendon Press (Oxford University Press), 1990, xviii + 396 blz. - Prijs: 40 £

Sectorstudies

Demand, Prices and the Refining Industry

Dit boek analyseert de evolutie van de prijzen van de petroleumproducten op de Europese markt. Het perspectief van het boek is het OESO-Europa, omdat de produktmarkten inderdaad continentaal zijn. De wisselwerking met andere markten (Rusland, het Midden-Oosten en Noord-Amerika) wordt echter niet verwaarloosd.

De prijzen van de petroleumproducten worden bepaald door vraag en aanbod, waarbij het aanbod afhangt van de (exogeen opgelegde) prijs voor ruwe olie en van de kostenstructuur van de raffinage zelf. De markt van de petro-

leumproducten is niet echt competitief, hoewel de auteurs over de periode 1976-1986 een daling van de concentratie vaststellen.

In de studie van de vraag geven de auteurs verklaringen voor het verloop sinds 1973 en voor de veranderde samenstelling. In grote lijnen lopen deze verklaringen gelijk met de gangbare instellingen. De analyse blijft echter onbevredigend, omdat de Europese schaal van de studie te geaggregeerd is om specifieke factoren in de verklaring te betrekken (de auteurs geven dit zelf aan). De overzichtelijke tabellen met vraaggegevens van de diverse Europese landen en de geschatte prijs- en inkomenselasticiteiten (op korte, middellange en

lange termijn) zijn zeer verdienstelijke bronnen van informatie. De auteur (J. Dargay) blijft daarbij de cijfers benaderen met een gezond oordeel.

De studie van de sector van de raffinaderijen zelf wordt ook ondersteund met interessant en goed verwerkt cijfermateriaal. Zolang de analyse zich begeeft op het verbale pad is ze best te genieten. Ook voor een niet-specialist is ze te volgen, omdat met de bekende economische marktstructuren wordt gewerkt. De auteurs hadden er wel beter aan gedaan de impact van een aantal nieuwe raffinaderijtechnieken op de concurrentiekracht van een raffinaderij expliciet te verduidelijken. De econometrische probit-analyse van de kans op

sluiting van de diverse raffinaderijen overtuigt niet echt, ondanks de door de auteur (R. Bacon) aangevoerde goede score met het model. Het boek is zeker waardevol. Het bevat een rijke schat aan cijfergegevens en analyses. Opdat de lectruur voor 100 % zou renderen, moet de lezer een stevig stuk voorkennis bezitten van de oliemarkten en van het raffinageproces.

Aviel Verbruggen

Robert Bacon e.a., *Demand, Prices and the Refining Industry: A Case-Study of the European Oil Products Market* Oxford, Oxford University Press (voor het Oxford Institute for Energy Studies), 1990, xviii + 253 blz. - Prijs: 29,50 £

Strategisch management

The Essence of Strategic Management

In dit boekje wordt gepoogd de lezer in te wijden in de "essentie" van strategisch management. Een kort inleidend hoofdstuk geeft een overzicht en evaluatie van de meer klassieke visie op het strategisch managementproces. De volgende vijf hoofdstukken handelen over "business strategy". Dit deel is grotendeels gebaseerd op de inzichten van Michael Porter (*Competitive Strategy* van 1980 en *Competitive Advantage* van 1985). De auteur geeft een eigen tintje aan de door Porter voorgestelde strategietypes (kostleiderschap en differentiatie) door deze te relateren aan een enigszins gewijzigde vorm van het 7-S denkkader (uit het welbekende boek *In Search of Excellence* van Peters en Waterman uit 1982). Drie categorieën van variabelen dienen vol-

gens Bowman immers te worden afgestemd op de gekozen strategie: (i) de structuren en systemen, (ii) de cultuur en stijl van leidinggeven en (iii) de beschikbare bekwaamheden en middelen. In een laatste hoofdstuk wordt tenslotte de "corporate strategy" behandeld. Hier wordt vooral verwezen naar de produkt-portfolio benadering.

In elk hoofdstuk worden korte voorbeelden uit het bedrijfsleven gegeven om specifieke theoretische argumentaties te ondersteunen. Een iets meer uitgewerkte case van een Brits textielbedrijf poogt de in dit boek gepresenteerde inzichten te illustreren.

Een goed boekje voor wie op een vlugge wijze vertrouwd wil geraken met de inzichten van Michael Porter over concurrentiestrategie, gesitueerd in een aantal ruim ver-

spreide denkkaders over strategievorming.

Rudy Martens

Personeelsbeleid

The Conflict-Positive Organization

Dat conflicten geen abnormaal en verwerpelijk fenomeen zijn, maar inherent zijn aan het menselijk verkeer, is een inmiddels algemeen aanvaarde stelling. Evenzeer als de thesis dat men ze niet moet laten ontaarden in een destructieve escalatie of ze trachten toe te dekken, maar dat een positieve benadering kan leiden tot grotere creativiteit, alertheid en versterking van relaties en groepen.

Deze theorieën worden in dit werkje nogmaals met een aan drammerigheid grenzend enthousiasme uitgesteld. Men krijgt er de typisch Amerikaanse case bij van een bedrijf dat bij het begin van het verhaal kapotgaat aan slecht gehanteerde conflicten en dat, dank zij het ontdekken van de principes van positieve conflictbenadering, uiteindelijk wordt omgebogen tot een hemel op aarde. Naarmate het boek vordert en de voorspelbaarheid van de episodes uit het verhaal irritant hoog wordt, kost het een onmenselijke gedre-

Cliff Bowman, *The Essence of Strategic Management (The Essence of Management Series)*

New York, Prentice Hall, 1990, viii + 152 blz. - Prijs: 19,95 \$
ISBN 0-13-284738-8

venheid om de lectuur voort te zetten.

De auteur definieert het begrip *conflict* als "incompatible activities and behaviors", en dat pas op blz. 33. Daarmee doet hij de uitgebreide literatuur en het onderzoek over conflicten, conflictbronnen en de conflictdynamiek erg te kort. In feite komen slechts de gemakkelijk oplosbare conflicten aan de orde. Veel moeilijker te hanteren conflicten, zoals b.v. waarden- of belangenconflicten, worden zedig verzwegen.

Ook de typisch Amerikaanse lijsten met *do's* en *don'ts* ontbreken niet, in de aard van "Try to understand the views and feelings of others" (blz. 117). De wereld zou een paradijs zijn als een paar van deze tips werden toegepast...

Luc Derijcke

Dean Tjosvold, *The Conflict-Positive Organization: Stimulate Diversity and Create Unity (Organization Development Series)* Reading, Mass., Addison-Wesley Publishing Company, 1991, xxi + 194 blz.
ISBN 0-201-51485-0

Strategic International Marketing

Meissner start met de terechte vaststelling dat *strategische marketing* en *internationale marketing* nog te veel apart worden beschouwd. Hij roept dan ook op om de twee te integreren in *strategische internationale marketing* (SIM). Het beknopte boek geeft een overzicht van de perspectieven van SIM en stelt een aantal interessante concepten voor.

Na het eerste hoofdstuk, dat de achtergrond van en de nood aan SIM vaststelt, schakelt de auteur spijtig genoeg over naar een lagere versnelling. Daardoor moet de lezer twee hoofdstukken algemene informatie over internationale handel verwerken. Ook het vierde en het vijfde hoofdstuk, respectievelijk *The Foreign Activities of Companies* en *Concepts of Marketing in Foreign Trade*, blijven voorbereiden op wat nog moet komen.

Pas in het zesde hoofdstuk (*Strategic International Marketing*) accelereert Meissner. Onderwerpen als internationale planning versus nationale planning, risico- en landenanalyse en gestandaardiseerde versus gedifferentieerde marketing komen er beknopt aan bod. Het hoofdstuk dat volgt, behandelt alles wat betreft "informatie" (behoeften, bronnen enz.) die men nodig heeft bij SIM.

De lezer moet in feite wachten tot in hoofdstuk 8 (*Methods of Strategic International Marketing*) om voorgeschoteld te krijgen wat hij eigenlijk al lang verwachtte. Concepten als de groeivector van Ansoff, internationale produktlevenscyclus, scenario-analyse, de BERI-index, portfolio-analyse, PIMS-analyse e.a. worden er beknopt maar goed

besproken. Een laatste hoofdstuk schetst een overzicht van de mogelijkheden en beperkingen van *Strategic Global Marketing*.

We kunnen stellen dat het handboek van Meissner een beknopt boek is dat een interessante problematiek behandelt, nl. de integratie van internationale en strategische marketing. Toch moet worden gezegd dat te veel krachten werden verspild aan algemene hoofdstukken, waardoor het boek in de interessantste hoofdstukken (zoals hoofdstuk 8) de nodige diepgang mist.

Steven Van Doorne

Hans Günther Meissner, *Strategic International Marketing*
Berlijn, Springer-Verlag, 1990, xi + 178 blz. - Prijs: 98 DM
ISBN 3-540-52254-9

The Quality of Media Information

Dit boek bundelt de papers die werden gepresenteerd op een ESOMAR-seminarie. De bijdragen zijn erg heterogeen, zowel qua inhoud en kwaliteit als qua relevantie voor een ruimer publiek. Ze zijn geschreven door medewerkers van reclamebureaus, instituten voor mediaplanning of instellingen voor marktonderzoek, en vormen de neerslag van ervaringen en onderzoek in verscheidene Europese landen.

In het eerste deel (*Media across frontiers*) wordt het mediagebruik in verscheidene Europese landen vergeleken. Dit levert, naast nietszeggende beschrijvingen van op til zijnde internationale mediastudies en/of nauwelijks verholten reclame

voor het eigen bureau, ook informatieve overzichten en vergelijkingen op van het mediagebruik in een aantal Europese landen.

Het tweede deel (*The power of content and how to use it*) gaat dieper in op het aspect *kwaliteit* van de reclame. Het beschrijft o.m. een onderzoek over de kwaliteitsperceptie van tv-advertenties in Groot-Brittannië. Ook de methodologische paper over het verband tussen de grootte van een kranteadvertentie, het opmerken van de inhoud en de herkenning ervan is vrij interessant.

Het derde deel (*FRY against Recency: the battle of two methods*) is bijwijlen zeer technisch en vooral zeer specialistisch. Het behandelt de voor- en nadelen van de twee genoemde onderzoeksmethoden naar de leesfrequentie van kranten en tijdschriften. Het kan interessant zijn voor mensen die zich willen verdiepen in de gespecialiseerde meetproblematiek van de mediaresearch.

Het vierde deel gaat in op *electronic panels*: methodologie van het runnen van panels, technische meetaspecten bij het gebruik van elektronische panelbevragsingsmethoden, mogelijkheden van de nieuwste panelmeetmethoden. Ook dit deel is vaak zeer specialistisch en wellicht minder bestemd voor een ruimer publiek, zelfs van mediaplanners.

Deel vijf (*Outdoor advertising*) behandelt de meting van het bereik van affichage en andere *outdoor* media. Het bevat o.m. een interessante Nederlandse bijdrage over het gezamenlijke effect van gedrukte media en affichage.

Het laatste en meest uitgebreide deel (*Media interaction*) bevat enkele zeer interessante - en ook voor een ruimer publiek informatieve - bijdragen over de meting

van het effect van verschillende media tegelijkertijd. Het gaat vooral om de synergie tussen tv-reclame en tijdschriften- en kranteadvertenties, en de auteurs schetsen o.m. de mate waarin een doelgroep werd bereikt en het communicatiedoel werd verwezenlijkt.

Samengevat: *The Quality of Media Information* is vooral interessant en informatief voor mensen die zich in wat grotere reclame- of mediaplanningbureaus bezighouden met fundamenteel onderzoek naar de meting van het mediagebruik. Enkele bijdragen zijn ook interessant voor een wat ruimer publiek van mediaplanners en adverteerders. Het werk brengt deze doelgroepen in ieder geval op de hoogte van enkele zeer recente ontwikkelingen in het buitenlandse media-onderzoek.

Patrick De Pelsmacker

The Quality of Media Information: How to Make Better Use of Media in a Time of Rapid Change (Copenhagen (Denmark), 4th-6th April 1990)
Amsterdam, Esomar, 1990, v + 326 blz.
ISBN 92-831-1158-3

New Methodologies in Test Marketing

Dit boek bevat de bijdragen en presentaties van de ESOMAR-conferentie van 1988 in Amsterdam. Het behandelt een aantal ontwikkelingen en "nieuwe technieken" voor testmarktanalyse. Ook rapporteert het over nieuwe bevindingen bij en over de uitbreiding van bestaande systemen in deze context. De bijdragen werden ondergebracht in vier sessies, die de structuur van het boek bepalen: *New Test Marketing Facilities*; *Measuring the Effect of Advertising*; *De-*

velopments in Simulated Test Marketing; Forecasting Models. In plaats van deze sessies inhoudelijk te overlopen lijkt het beter de bijdragen te structureren rond de verschillende vormen van analyse die ter sprake komen. De onderzoekstechnieken worden ingedeeld in vier categorieën:

(1) eerder kleinschalige concept-evaluaties, die één of enkele aspecten van de marketing mix onderzoeken in sterk gecontroleerde omstandigheden;

(2) gesimuleerde testmarktanalyses, waarin het volledige adoptieproces van een (ver)nieuw(d) product wordt gesimuleerd via een combinatie van laboratorium- en in-home tests;

(3) elektronische testmarktsystemen, gebaseerd op een combinatie van distributie- en consumentenpanelgegevens, in een geografisch beperkt gebied;

(4) "conventionele", "regionale" testmarktanalyses.

De bijdragen in dit boek belichten deze vier benaderingen vanuit verschillende invalshoeken. Enkele auteurs bespreken b.v. de beschikbaarheid en de kenmerken van elektronische testmarktsystemen voor de Verenigde Staten, Frankrijk en Duitsland. Voor een aantal gesimuleerde markttesten en pretests worden de gegevensverzameling en de modelstructuur toegelicht. Vrij veel aandacht gaat naar de *vergelijking* van systemen. Het werk geeft ook suggesties voor de aanvulling en verbetering van procedures voor gegevensverzameling of van analysemodellen. Deze summier bespreking suggereert reeds een aantal pluspunten van het boek. De onderwerpen zijn interessant en de teksten bieden actuele informatie (1988) voor de marktonderzoeker, de consultant

en de potentiële gebruiker. De bijdragen verwijzen frequent naar praktijkgevallen en empirische resultaten, wat een concrete evaluatie van kansen en problemen mogelijk maakt. Diverse produktklassen en toepassingsgebieden worden bestudeerd, niet beperkt tot de Verenigde Staten maar ook voor de Europese context.

Jammer genoeg vertoont het boek ook een aantal negatieve punten. De bijdragen zijn hoofdzakelijk afkomstig van consultants, die grosso modo hun eigen diensten voorstellen en verdedigen. De vergelijkingscriteria voor de diverse systemen verschillen nogal eens (mede afhankelijk van de technieken die een bepaald bureau aanbiedt?) en de lezer krijgt vaak de indruk naast objectieve feiten ook "gekleurde" evaluaties aan te treffen. Bij deze inhoudelijke heterogeniteit komt het onderscheid in de structuur en de formulering van de bijdragen. Sommige teksten zijn niet meer dan een speech, met vage uitspraken en weinig gefundeerde vaststellingen. Andere geven onvoldoende toelichting bij tabellen en figuren en bevatten zeer weinig referenties. Ook het ontoreikende Engels in een aantal bijdragen werkt storend.

Samengevat: deze *proceedings* zijn zeer interessant om een idee te krijgen van de beschikbare diensten en ontwikkelingen op het gebied van testmarketing. Wel vergt het boek een kritische ingesteldheid van de lezer, die soms op zijn honger blijft bij de theoretische fundering van uitspraken en de interpretatie van cases. Hij moet de diverse bijdragen ook zelf integreren, maar de kritische en goed gestructureerde samenvatting aan het einde geeft hem daarbij enig houvast. Die samenvatting schetst

trouwens ook verwachtingen voor de toekomst en suggesties voor verder onderzoek.

Els Gijbsbrechts

New Methodologies in Test Marketing (Amsterdam, The Netherlands), 1st-3rd June 1988
Amsterdam, Esomar, 1989, iv + 237 blz.
ISBN 92-831-1136-2

Financieel beleid

Understanding Swap Finance

Een eenvoudig, helder en overzichtelijk boekje, dat studenten een inleiding wil verschaffen over swaps. "Theorie" komt niet aan bod, wat hier een gelukkige keuze lijkt. De enige voorkennis die vereist is, bestaat uit het *present value* concept en een klein beetje beschrijvende statistiek.

Het eerste hoofdstuk behandelt alle relevante kenmerken van rechttoe, rechtaan swaps ("*plain vanilla*"), met name de interest- en deviezenswaps. Vervolgens wordt ingegaan op de bruikbaarheid voor het bedrijfsleven en (beknopt) op een groot aantal swapvarianten.

Dan komt de prijsbepaling aan bod, enkel "praktisch". We leren hoe swapprijzen worden geformuleerd, maar niet waarom. De meeste aandacht gaat naar eenvoudige contracten.

Voor een kort overzicht over gestandaardiseerde "swaps" (d.i. de swaptaal), wordt het beheer van

een swapportefeuille besproken, vanuit het standpunt van een swapbank en niet van een speculant. In essentie wordt nagegaan hoe de bank zich kan indekken tegen alle mogelijke vormen van risico: interestrisico, wisselrisico, kredietrisico, prijsrisico, overeenstemmingsrisico, basisrisico, politiek risico, prijsrisico en afhandelingsrisico. De kwantificering van de belangrijkste risicovormen wordt eveneens op een eenvoudige wijze besproken.

Het geheel is een homogeen werkje, dat op een eenvoudige wijze toch inzicht verschaft in het hoe en waarom van de wondere wereld van de swaps. Voor een grondiger studie bestaan er genoeg ingewikkelde (dikker) boeken.

Marc Jegers

John F. Marshall en Kenneth R. Kapner, *Understanding Swap Finance*
Cincinnati, South-Western Publishing Co., 1990, xvii + 155 blz. - Prijs: 10,95 £
ISBN 0-538-81024-6

Produktiebeheer en operationeel onderzoek

Production/Operations Management

Dit niet wiskundige, en "dus" voor managers bedoelde boek, bevat een groot aantal interessante bedrijfsvoorbeelden en algemene

beschrijvende gegevens. Wel geeft de auteur de indruk een indrukwekkende praatvaar te zijn, die maar niet genoeg tegelijk kan vertellen. Zelfs in ongeveer alle concluderende secties kan hij het niet laten nieuwe elementen en infor-

matie aan te dragen. Op andere plaatsen wordt de tekst dan weer een ellenlange lijst in telegramstijl, waardoor deze onleesbaar wordt. Na een inleidend deel volgt een nogal algemene bespreking van proces-georiënteerde onderwerpen. Het laatste deel is infrastructuur-gericht. De laatste 150 bladzijden bevatten 17 cases.

In alle hoofdstukken wordt een meer dan gebruikelijke aandacht besteed aan de relevantie van het behandelde voor de dienstverlenende bedrijven en aan moderne ontwikkelingen.

De rol en betekenis van de product-operation manager wordt beschreven binnen het spanningsveld tussen fysieke productie en dienstverlening, en binnen het raam van de strategieformulering op lange termijn (waarbij de onvermijdelijke kaskoeien van stal gehaald worden) en een systeembenadering van de onderneming. Ongelukkig lijkt mij de keuze zelfs niets te vertellen over de filosofie van de investeringsanalyse.

Een aantal hoofdstukken zijn vaag en/of gedeeltelijk overlappend. De besproken technieken zijn in overeenstemming met de traditie: netwerken, MRP, JIT, OPT, arbeidsanalyse, kwaliteitscontrole, onderhoud. De laatste twee hoofdstukken handelen beknopt over HRM en beloningsstructuren, en blijven zeer algemeen, zonder verwijzing naar de specificiteiten van het productiebeheer.

Al bij al een relatief wazig boek, dat op geen enkel punt (behalve misschien de systematische aandacht voor diensten) beter is dan de klassiekers op dit domein.

Marc Jegers

Terry Hill, *Production/Operations Management: Text and Cases. Second edition*
New York, Prentice Hall, 1991, xiii + 656 blz. - Prijs: 39,95 \$
ISBN 0-13-723727-8

Economic forecasting

Dit boek geeft een inleiding tot een aantal recente ontwikkelingen in de methodologie die gebruikt wordt bij het maken van economische voorspellingen. Het gaat hier echter niet om een inleidend handboek, waarbij men leest hoe men economische voorspellingen moet maken. Voor kennis van een aantal elementaire voorspellingstechnieken, economie en econometrie zijn bovendien onontbeerlijk om ten volle van het boek te kunnen genieten. Het inleidend hoofdstuk geeft een overzicht van de verschillende voorspellingsmethoden, waarbij dieper wordt ingegaan op de technieken die vooral in het bedrijfsleven van toepassing zijn en de voorspellingen op basis van econometrische modellen.

Het tweede hoofdstuk behandelt de methoden voor tijdreeksanalyse. Enkel de stochastische modellen komen aan bod. Na een bondige maar heldere beschrijving van de Box-Jenkins methode, gaat de aandacht naar de meer recente vector-autoregressieve (VAR) modellen. In dit hoofdstuk wordt ook een paragraaf gewijd aan het probleem van geïntegreerde tijdreeksen.

Het volgende hoofdstuk is een inleiding tot de problematiek van het combineren van voorspellingen. Er worden niet alleen een aantal methoden besproken (variantie-covariantie-methode, regressiemethode) maar er worden ook een aantal praktische, vrij waardevolle tips gegeven.

Het tweede deel van het boek is gericht op toepassingen van voorspellingsmethoden. Binnen het terrein van de micro-economie wordt aangegeven hoe voorspellingen van de vraag, de verkopen en de marktaandeelen kunnen worden gemaakt. De rol van informatie over verwachtingen wordt hierbij zeker niet onderschat.

Het hoofdstuk over macro-economische voorspellingen is vrij bondig, waardoor een aantal belangrijke recente evoluties op dit gebied niet aan bod komen (b.v. de methodologie van David Hendry).

Op enkele bladzijden de problematiek van het voorspellen van wiskundelessen en aandelennoteringen behandelen, zelfs op een inleidend niveau, is geen eenvoudige taak. Toch zijn de auteurs erin geslaagd om in één hoofdstuk de grote lijnen weer te geven.

Het voordeel van *Economic forecasting* is dat men op een toegankelijke wijze kennismaakt met recente evoluties en dat er voldoende referenties zijn naar werken die de betreffende problematiek verder uitdiepen.

Hilde Meersman

Kenneth Holden e.a., *Economic forecasting: an introduction*
Cambridge, Cambridge University Press, 1990, ix + 213 blz. - Prijs: 10,95 £
ISBN 0-521-35692-x

Statistical games and human affairs

De auteur vertrekt van het "moderne pessimisme" in verband met empirisch onderzoek; het optimisme van de jaren zestig is vervlogen. Ook is het inzicht gegroeid dat het gebrek aan vooruitgang niet noodzakelijk ligt bij de gebrek-

kige uitvoering van het onderzoek maar dat er meer fundamentele fenomenen aan het werk zijn.

Een van deze krachten wordt gevormd door de interacties tussen de onderzoeker, het onderwerp van het onderzoek en de verzameling van data. Deze interacties nemen verschillende vormen aan en hebben uiteenlopende consequenties. De auteur behandelt de implicaties van een aantal mechanismen en de gevolgen voor de analyse van onderzoeksgegevens. Sommige van de besproken fenomenen zijn goed bekend in de *survey research*, maar dit boek biedt een ruimer perspectief. Het behandelt leerprocessen, het effect van publicatie, *non-response*, strategische response, aard en mogelijkheid van rationele verwachtingen, tijdsinconsistentie, intrinsieke niet-stationariteit, het bestaan van waarschijnlijkheden.

Meer algemeen is dit boek een poging om de belangrijkste bedreigingen voor de validiteit van voorspellingen op basis van primaire data te analyseren. De rode draad is dat onderzoek, vooral het verzamelen en publiceren van primaire data, informatie verschaft aan de respondenten of aan de populatie, die op basis daarvan haar gedrag aanpast. Ook probeert het boek aan te geven hoe de realiteitswaarde van de voorspellingen conceptueel kan worden verhoogd.

Bowden behandelt belangrijke onderzoeksvragen met een grote praktische relevantie. Hij plaatst deze vragen in een rigoureuze analysekader, waarbij rationele verwachtingen en speltheoretische inzichten een belangrijke rol spelen. Het is wellicht al duidelijk dat dit geen boek is met een "praktische inslag". De benadering is soms sterk formeel. *Statistical games and human affairs* is echter een degelijk

en lezenswaardig werk voor wie zich interesseert voor statistische methodologie en fundamenten.

Marcel Weverbergh

Roger J. Bowden, *Statistical games and human affairs: the view from within*
Cambridge, Cambridge University Press,
1989, xii + 281 blz. - Prijs: 30 £

Accountancy

Issues in Management Accounting

Issues in Management Accounting is geen klassiek handboek over management accounting, dat alle deelgebieden van dit studiegebied omvat. Het beperkt zich tot een aantal thema's; vooral de onderwerpen die in de meeste handboeken weinig diepgaand worden belicht, komen hier grondig en kritisch aan bod. De drie editors hebben daarvoor een beroep gedaan op een achttiental auteurs, allemaal specialisten op hun gebied. Dit boek is een bundeling van hun kritische bijdragen. Enige voor kennis van management accounting is nodig om het ten volle te kunnen waarderen.

De meerderheid van de veertien bijdragen zijn leesbaar en interessant voor zowel de practicus als de academicus en de student. Enkele bijdragen slechts hebben uitsluitend de academische wereld als doelgroep. De editors geven in het eerste artikel een overzicht van de recente ontwikkelingen in management accounting en ze lichten hun keuze van de behandelde onderwerpen toe. Hier volgt slechts een zeer bondig overzicht van de thema's waaraan een bijdrage is gewijd:

"Relevance Found", een kritisch antwoord op het werk van Kaplan en Johnson ("Relevance Lost");

een prachtig overzicht van de theorieën over kostenallocatie in verleden, heden en toekomst;
een overzichtsartikel over transferprijzen;
strategic management accounting, dat vertrekt van de ideeën van Michael Porter;
"agency theory";
prestatie meting en -beloning;
budgettering;
accounting in de openbare sector, volledig toegespitst op Groot-Brittannië en daarom weinig relevant voor Belgische studenten en managers;
de invloed van JIT, MRP en geautomatiseerde productie op kostprijsberekening en beleidsaccounting;
het gebruik van spreadsheets in management accounting (overbodig voor wie gewoon is met LOTUS te werken);
het gebruik van kwantitatieve methoden in management accounting (twee bijdragen);
de invloed van de informatietechnologie op het verzamelen en verstrekken van kosten- en opbrengstgegevens voor de ondersteuning van het beleid.

Issues in Management Accounting is een bundeling van interessante, losstaande maar tevens diepgaande artikels. Het boek verschaft zeer waardevol cursusmateriaal aan lesgevers die management accounting op een voortgezet niveau doceren. Een aantal overzichtsbijdra-

gen kunnen bovendien voor de practicus dienst doen als naslagwerk.

Ann Jorissen

David Ashton, e.a., eds., *Issues in Management Accounting*
New York, Prentice Hall, 1991, xiv + 321 blz. - Prijs: 33,95 \$
ISBN 0-13-505843-0 pbk

Boekhouden en financiële analyse voor ziekenhuizen

In financieel boekhouden treedt de werkgever meer en meer regulerend op wat de verslaggeving betreft. Het recente consolidatiebesluit, het KB van 2-8-1990 dat de gemeentecomptabiliteit hervormde, alsook het KB van 7-8-1987 dat de boekhoudkundige verplichtingen van ziekenhuizen regelde zijn daar sprekende voorbeelden van. De auteurs hebben getracht de algemene en analytische boekhouding van de laatstgenoemde sector meer in kaart te brengen.

In het eerste deel, dat de jaarrekening van een ziekenhuis, de bijbehorende minimumindeling van het algemeen rekeningstelsel en de financiële boekhouding bespreekt, nemen de auteurs (terecht) een vrij kritische houding aan t.o.v. het werk van de wetgever. Zo melden zij b.v. de omwisseling van het teken bij de voorraadwijziging (p. 51), het bestaan van rubrieken in de toelichting die toch nooit kunnen ingevuld worden (denk b.v. aan meerwaarden op oprichtingskosten) (p. 52) e.d. Hun tekst is echter ook niet vrij van wat de auteurs bestempelen als "slordigheden" (p. 51). De boekhouding dient immers "alle verplichtingen, bezittingen, vorderingen, schulden en verplichtingen van welke

aard ook te bevatten" (p. 13). Zijn vorderingen dan geen bezittingen? Of moeten we "rechten" dan omschrijven als negatieve verplichtingen, om ze toch in de omschrijving van de auteurs te vatten? Oprichtingskosten worden omschreven als "aanloopkosten en kosten voor eerste inrichting" (p. 64). Wordt door deze omschrijving de rubriek "Herstructureringskosten" niet wat verdoezeld?

Zoals de auteurs in hun voorwoord reeds melden, veronderstellen zij voor het eerste deel een grondige kennis van algemeen boekhouden; in de volgende twee delen wordt de analyse van de ziekenhuisjaarrekening en de analytische boekhouding van ziekenhuizen voor leken op boekhoudkundig vlak opgebouwd. Zo komt men tot de situatie dat het realisatie- en overeenstemmingsprincipe voor iedereen als bekend verondersteld wordt, terwijl de begrippen vaste en variabele kosten wel gedefinieerd worden. Opmerkelijk is tevens dat deze begrippen na hun afbakening (p. 147-150) niet meer gebruikt worden. In het eerste deel daarentegen werd bij het bespreken van de notie *Inhaalbedrag* wel verondersteld dat de lezer deze begrippen al kende.

Een verdienste van de auteurs is zeker dat bepaalde delen zeer duidelijk, overzichtelijk en in heldere bewoordingen worden weergegeven. Zij slaagden erin ook moeilijker zaken (b.v. vermogensstromen) eenvoudig voor te stellen. Dit neemt niet weg dat soms tot extreme (weinig genuanceerde) stellingnamen wordt overgegaan (m.b.t. de boekhoudkundige verwerking van software, p. 65-67, m.b.t. de vergelijking van diverse methodes ter verdeling van de indirecte kosten, p. 165).

Het blijft in elk geval een unieke

bijdrage in de Belgische accountant-literatuur.

Marc J. K. De Ceuster

Maatschappelijke problemen

Het geluk voorbij

In dit essay, geschreven in opdracht van de Stichting Leefmilieu, brengt de auteur een kritische bijdrage over het milieu, vanuit het ruime kader van economische, filosofische en maatschappelijke beschouwingen.

De geest uit de rapporten van de Club van Rome van destijds komt in geactualiseerde vorm ook hier aan bod. In hoofdstuk 2 belicht de auteur enerzijds de activiteiten en doelstellingen van vijf economische actoren (overheid, instellingen, bedrijven, groepen en individuen) en anderzijds de relevantie van het economisch instrumentarium. Verder combineert hij op originele wijze de wetten van de thermodynamica met die van de economische processen. Het doorschuiven van verantwoordelijkheid inzake milieuzorg wordt benaderd vanuit het drieluik: afwenteling – terugslag – draagkracht. De aannemelijkheid van het Pareto-criterium (individuele verbetering zonder achteruitgang van de anderen) wordt hierbij kritisch bekeken.

Bij de evaluatie van onze toekomst staat het dilemma betreffende de groei centraal: groei als basis of als bedreiging van onze toekomst? De waarde van het BNP als barometer voor onze welvaart wordt hierbij ter discussie gesteld. "Duurzame ontwikkelingen" zijn raadzaam als

Marc Jegers en Chris Houtman, *Boekhouden en financiële analyse voor ziekenhuizen Kortrijk-Heule, UGA, 1990, 190 blz. ISBN 90-6768-171-7*

alternatief voor groei, omdat zij afwentelingen beheersen en in staat zijn huidige en toekomstige (latere generaties) behoeften te realiseren. De technologie die steeds mee aan de basis lag van de groei, zal ook het proces van duurzame ontwikkeling een vooraanstaande rol spelen – zij het onder een gewijzigde gedaante.

In het laatste hoofdstuk wordt gewezen op de noodzaak van een strategisch management voor het behoud van milieu, mens en economie. De auteur formuleert de doelstellingen voor een milieubeleid en rondt zijn essay af met concretisering in zake milieu- en energiebeleid.

Samenvattend kunnen we stellen dat *Het geluk voorbij* een aanrader is voor de lezer die bewust wil nadenken over de toekomst van onze samenleving. Het zou echter ook tot de verplichte literatuur moeten behoren van alle politici en managers van overheidsinstellingen die het strategisch management waarvan sprake zullen moeten implementeren.

Geert Vansteelandt

Aviel Verbruggen, *Het geluk voorbij: een milieu-economisch essay (Reeks Leefmilieu-Visies)*

Brugge, Uitgeverij Marc Van de Wiele i.s.m. Stichting Leefmilieu, Antwerpen, 1991, 84 blz. – Prijs: 375 fr. ISBN 90-6966076-8

De nieuwe machtselite

Met een tussentijd van tien jaar stuurt Alvin Toffler, de befaamde Amerikaanse futuroloog, columnist en self-made wetenschapper, een indrukwekkende publikatie de wereld in. In 1970 was dat *Future Shock*, in 1980 volgde *The Third Wave* en onvermijdelijk moest in 1990 *Powershift: knowledge, wealth and violence at the edge of the 21st century* volgen. In zijn voorwoord beschrijft hij *Powershift* als het derde en laatste deel van een trilogie, waarin hij de verschillende tendensen, veranderingen en krachten die onze wereld grondig (gaan) dooreenschudden op diverse gebieden, tracht te analyseren, te interpreteren en samen te brengen in één grootse synthese.

Ook in dit boek vinden we de kenmerken van de beide vorige terug: het verwerken van enorm divers bronnenmateriaal, het met elkaar in verband brengen van economische, politieke, sociale, wetenschappelijke en militaire ontwikkelingen, de centrale rol van kennis en informatie in de nieuwe samenleving. Toch heeft het verschijnen van dit derde boek aanzienlijk minder "golven" gemaakt dan de voorgaande. Wellicht is het "literaire genre" ondertussen wat bekender dan vroeger. Vooral echter lijkt de "toegevoegde waarde" ten opzichte van wat thans in een ruime (intellectuele) kring vrij algemeen aanvaard is, erg laag te liggen. Wanneer men vanuit een bepaalde specialisatie, b.v. de organisatiewetenschap, de hoofdstukken over de "informatie-oorlogen" en "alle macht aan de firma's" kritisch doorneemt, blijken deze vooral neer te komen op het hernemen van reeds bekende inzichten. Als men de literatuurlijsten nauwkeurig bekijkt ziet men dat de auteur

zich vrijwel uitsluitend beperkt tot eerder populariserende en secundaire bronnen; de vakauteurs ontbreken nagenoeg volledig. Toch omvat het werk in zijn geheel een aantal interessante gedachtengangen en observaties. Met name de analyse van Eerste-, Tweede- en Derde-Golfmedia ten aanzien van recente politieke gebeurtenissen, zoals de Chinese studentenrevolte in 1989 onder Li Peng (hoofdstuk 17), en de kenmerken van de Derde-Golfmedia (hoofdstuk 18) bieden een aantal nieuwe en verhelderende inzichten.

Daniël Vloeberghs

Alvin Toffler, *De nieuwe machtselite Utrecht/Antwerpen, Veen, uitgevers, 1990, 568 blz. – Prijs: 995 fr. ISBN 90-204-1978-1*

The Cement of Society

Wat zijn de voorwaarden voor sociale orde? Wat verhindert dat een maatschappij uiteenvalt in chaos, bloedige anarchie en oorlog? Elster heeft natuurlijk niet het definitieve antwoord op deze vraag, maar biedt wel een geargumenteerde kijk op het vraagstuk van sociale orde. Hij introduceert twee concepten van sociale orde: (1) sociale orde als een geheel van voorspelbare gedragspatronen en (2) sociale orde als samenwerkend gedrag. Elster onderscheidt vijf vormen van samenwerkend gedrag: externaliteiten, helpen, conventies, joint ventures en private overeenkomsten. Externaliteiten (waarbij de acties van het ene individu repercussies hebben op de situatie van een ander en coöperatief gedrag in ieders belang is) en spontaan helpend gedrag (waarbij de kost van het helpen triviaal is in

vergelijking met de baat van het ontvangen van hulp) vallen onder de theorie van collectieve actie (Chapter 1. Collective action). Conventies, samenwerkende ondernemingen en private overeenkomsten zijn het resultaat van onderhandelen en bargaining (Chapter 2. Bargaining).

Elster gebruikt het concept van rationeel individueel gedrag als dominant instrument van analyse. Toch maakt hij uitvoerig gebruik van een tweede conceptueel instrument, namelijk sociale normen (Chapter 3. Social norms). Sociale normen zijn een bijkomende bron van gedragsmotivatie, buiten individuele rationaliteit.

Bargaining en overleg zijn essentieel voor collectieve actie (Chapter 4. Bargaining and collective action). Collectieve actie faalt vaak omdat overlegmechanismen ontbreken of niet werken. Dit wordt geïllustreerd aan de hand van het Zweedse overlegmodel tussen sociale partners.

Sociale normen – vooral de normen betreffende billijkheid en de norm van "everyday Kantianism" – induceren mensen tot collectieve actie (Chapter 5. Collective action and social norms). Ook in overleg en onderhandelen zijn sociale nor-

men van gelijkheid, billijkheid en faire verdeling essentieel (Chapter 6. Bargaining and social norms).

In het slothoofdstuk geeft Elster zijn visie op hoe fundamentele menselijke drijfveren – het cement van de maatschappij – spontaan leiden tot samenwerking. In zijn typologie van gedrag zijn afgunst, eigenbelang en eer zijn dominante drijfveren. Afgunst dwingt anderen tot afgunst-vermijndend gedrag, wat leidt tot conformisme, conventie en samenwerking. Eigenbelang leidt tot samenwerking in situaties waar samenwerken een surplus oplevert. Het streven naar behoud van eer leidt tot geloofwaardige uitspraken over wat men zal doen in toekomstige omstandigheden. Geloofwaardigheid is essentieel voor voorspelbaar gedrag en sociale orde.

Ongetwijfeld een lezenswaardig boek, rijk aan frisse ideeën en inzichten.

Walter Nonneman

Jon Elster, *The Cement of Society: A Study of Social Order (Studies in Rationality and Social Change)*

Cambridge, Cambridge University Press, 1989, viii + 311 blz. – Prijs: 30 £

Recht

Beginnelsen van Belgisch binnenvaartrecht

Beginnelsen van Belgisch binnenvaartrecht van mr. Marc De Decker is het eerste (!) Nederlandstalige overzicht van ons publiek en privaats binnenscheepvaartrecht. Houdt men er bovendien rekening mee dat het laatste Franstalige handboek reeds uit 1971 dateert, dan

kan het belang van dit nieuwe werk moeilijk worden overschat.

De *Beginnelsen* werpen een klaar licht op aangelegenheden als het publiek- en zakenrechtelijk statuut van het binnenschip, de verzekering op binnenschepen, de politie en de exploitatie van de binnenwateren, de heffing van scheepvaartrechten, de aanvaringen op de binnenwateren, het statuut van de

scheepseigenaar, de bemanningsvoorschriften, de arbeidsovereenkomst wegens dienst op binnenschepen, de nog steeds door de wet van 5 mei 1936 beheerste rivierbevrachting, de gehele toerbeurtordening, en de Europese markt- en veiligheidsreglementeringen. De uiteenzetting is gesteund op tal van referenties en achteraan vindt men een handig trefwoordenregister. Schipperij, handel en rijverheid, administratie en advocatuur zullen het werk ongetwijfeld met grote vreugde onthalen.

Zonder aan de bijzondere verdienste van de auteur afbreuk te willen doen, vestigen we ten behoeve van de gebruikers echter ook de aandacht op enkele kleine onnauwkeurigheden:

– het achterwege blijven in het hoofdstuk over het lichten van binnenschepen van elke vermelding van het op dat vlak fundamentele hoofdstuk V van de nieuwe wet van 11 april 1989, terwijl andere hoofdstukken van die wet wél worden besproken;

– de onevenredigheid tussen de aandacht besteed aan de organisatie van de Dienst voor de Scheepvaart en het "Office de la Navigation" enerzijds, en het betrekkelijk

ke belang van de door deze diensten beheerde waterwegen anderzijds, terwijl het beheer van de andere binnenscheepvaartwegen bijna onbesproken blijft;

– de in het licht van de staatshervorming van 1988 ontorechte suggestie dat ter zake van de vergoeding van schade opgelopen door de gebrekkige staat van de vaarwegen nog rechtsvorderingen mogelijk zijn tegen de Belgische Staat;

– de veronachtzaming, inzake het doorbreken van het oorzakelijk verband tussen de fout van de schipper en de door de beherende overheid gemaakte lichtingskosten door de tussenkomst van een wettelijke plicht, van de recente cassatierechtspraak.

We benadrukten echter dat deze bescheiden opmerkingen niet vermogen de algemene waardering van het eerste Vlaamse standaardwerk over binnenvaartrecht ook maar enigszins in negatieve richting te doen overhellen.

Eric Van Hooydonk

Marc J. De Decker, *Beginnelsen van Belgisch binnenvaartrecht*

Antwerpen, V.Z.W. De Schroef, 1990, xx + 354 blz.

ISBN 90-9003942-2

Europa

Main Economic Policy Areas of the EEC – Toward 1992

In deze reading – de derde editie reeds – zet P. Coffey de filosofie van de voorgaande versies voort. Door middel van een selectie van enkele belangrijke Europese deelpolitieken wordt beoogd de nieuwe tendensen van het Europees integratieproces te belichten.

Zo wordt aandacht besteed aan het Europees Monetair Systeem, het landbouwbeleid, de fiscale en de regionale politiek, het energiebeleid en de industriepolitiek.

De leidraad doorheen dit werk is uiteraard de Europese Eenheidsakte en de – althans geplande – volledig vrije gemeenschappelijke Europese markt vanaf 1 januari 1993. Actueel op de hoogte blijven van

alle veranderingen in de EG is nochtans een frustrerende bezigheid. Ook dit werk ontsnapt daar niet aan. Zo zal de belangstellende lezer o.a. kunnen opmerken dat het Engelse pond nog niet geacht wordt te participeren in het EMS. Ook zijn er bepaalde inconsistenties in de tekst. Terwijl op pagina 27 correct vermeld staat dat de Italiaanse lire in het EMS $\pm 2,25\%$ mag fluctueren t.o.v. de spilkoers, heeft men op pagina 5 niet de moeite genomen om de daaruit voortvloeiende nieuwe divergentie ten opzichte van de ECU weer te geven. De verschillende bijdragen zijn

vlot leesbaar, en veronderstellen weinig voorkennis over het Europese integratieproces.

Paul Roosens

Peter Coffey, ed., *Main Economic Policy Areas of the EEC - Toward 1992: The Challenge to the Community's Economic Policies when the 'Real' Common Market is Created by the End of 1992. Third Revised Edition (International Studies in Economics and Econometrics, 20)*
Dordrecht/Boston/Londen, Kluwer Academic Publishers, 1990, xxx + 170 blz. - Prijs: 115 gulden
ISBN 0-7923-0810-7

Varia

Advances in the Spatial Theory of Voting

Deze bundel bevat acht niet eerder gepubliceerde artikels over de ruimtelijke analyse van stemgedrag. Het boek wordt voortreffelijk ingeleid door J. Enelow and M. Hinich. Door speciale assumpties over de structuur van de preferenties van de kiezers, slaagde deze literatuur er reeds vroeg in om aan Arrows onmogelijkheidstheorema te ontsnappen. Het mediane-kiezermodel is de eerste en wellicht ook bekendste exponent van deze vroege literatuur. Sinds de jaren zestig wordt een onderscheid gemaakt tussen de ruimtelijke theorievorming over verkiezingen enerzijds en over stemgedrag in comités anderzijds. In de eerste literatuur staan de kandidaten centraal, in de tweede de kiezers. Deze bundel wil nu een overzicht bieden van de evolutie in het onder-

zoek op beide deelgebieden in de jaren tachtig.

We doen een greep uit de interessantste ogende bijdragen. K. Shepsle en R. Cohen bekijken, deels naar analogie van de literatuur over industriële organisatie, de beslissing van kandidaten tot toetreding en uittreding bij verkiezingen. R. McKelvey en P. Ordeshook bekijken een decennium experimenteel onderzoek naar de ruimtelijke analyse van stemgedrag. H. Rosenthal vat de door hem geïntituleerde literatuur over agendamnipulatie samen. Andere bijdragen zijn er nog van W. Riker, D. Wittman, P. Coughlin, en G. Cox. Ook de inleiders verzorgen nog een bijdrage. Uit deze korte opsomming mag blijken dat de verzamelde bijdragen geschreven werden door vakspecialisten.

Advances in the Spatial Theory of Voting biedt de lezer m.i. een boeiend overzicht van recent onderzoek en

is daardoor in zijn opzet geslaagd. Het vereist evenwel een redelijke voorkennis van de lezer en is daarom niet geschikt als een inleiding tot de literatuur.

Kris Kerstens

James M. Enelow en Melvin J. Hinich, eds., *Advances in the Spatial Theory of Voting*
Cambridge, Cambridge University Press, 1990, xi + 240 blz. - Prijs: 27,50 £
ISBN 0-521-35284-3

Wij ontvingen ook...

Belangrijkste veertig markten van de BLEU
Brussel, Belgische Dienst voor de Buitenlandse Handel, z.j., 96 blz. (bijlage van *Berichten over de Buitenlandse Handel*, nr. 16). - Prijs: 400 fr.

Administratief en gerechtelijk jaarboek voor België, 1990-1991
Brussel, Bruylant, 1991, xv + 1.389 blz. - Prijs: 5.710 fr. + verzendkosten
ISSN 0066-2461

D. Van Hoof
Dictionary for Foreign Trade and International Co-operation/Woordenboek voor Buitenlandse Handel en Internationale Samenwerking/Dictionnaire pour le Commerce Extérieur et la Coopération Internationale/Wörterbuch für den Aussenhandel und die Internationale Zusammenarbeit
Antwerpen/Apeldoorn, MAKLU Uitgevers, 1991, 1.052 blz. - Prijs: 3.950 fr.
ISBN 90-6215-275-9

Jaarboek van de Haven van Antwerpen, 1991-1992
Antwerpen, Antwerpse Lloyd, 1991, 816 blz. - Prijs: 1.850 fr.

Paul Lurkin en Nadine Descendre
Lois Coordonnées sur les Sociétés Commerciales: Coordination Officielle au 1er Août 1991
Brussel, Bruylant, 1991, 193 blz. - Prijs: 480 fr.
ISBN 2-8027-0542-3